

I. POJEM PRAVNEGA PRAVILA (38–69)

1. Pojem pravnega pravila

Pravna pravila ali **pravne norme** (lat. *NORMA* = mera, pravilo) so temeljna **normativna sestavina prava**. Pravna pravila povedo, *kako naj se pravni subjekti vedejo in ravnajo v družbenih razmerjih*. Vedenje in ravnanje je **pravna posledica**, ki naj bo uresničena tedaj, ko se pravni subjekt znajde v določenih življenjskih okoliščinah.

»če nastopi dejanski stan D, naj sledi posledica P.«

Pravna pravila se ločujejo od **tehničnih (naravnih) pravil**, ki ugotavljajo, kakšne so vzročne (kavzalne) povezave med **naravnimi pojavi**. Tehnična pravila spoznavajo in opisujejo, kako delujejo naravne sile in kakšna so njihova vzajemna razmerja. **Naloga tehničnega pravila** torej ni, da opredeljuje, kaj naj se zgodi v takšnih ali drugačnih življenjskih okoliščinah, njegova naloga je samo v tem, da pove, kakšno je **razmerje med vzrokom in njegovo posledico**. S tehničnimi pravili se ukvarjajo **naravoslovne znanosti**, ki preučujejo zakonitosti v naravnih dogajanjih.

Pravna pravila so **prisilna družbena pravila**, ki jih **sankcionira država**. Pravna pravila pa urejajo le človekovo zunanje vedenje in ravnanje, ne pa tudi njegovega notranjega vedenja, ki sodi na področje moralnosti. Pravo se torej zadovoljuje s človekovim »zunanjim konformizmom«. Omejitev na zunanjo zaznavnost preprečuje, da bi pravo lahko neposredno posegalo še v svet človekovega mišljenja, čustvovanja ali verovanja. Pravne zapovedi, prepovedi in dovolitve bodo toliko bolj učinkovite kolikor bolj bodo pravni subjekti z njimi vrednostno soglašali.

2. Sestavine pravnega pravila

Pravno pravilo omogoča dva izključujoča se (disjunktivna) načina vedenja in ravnanja. »Če drugega ne želim, ni mogoče da bi bil obsojen in kaznovan zaradi razžalitve. (pravni subjekt ravna v skladu s primarno prepovedjo, naj se drugega ne žali) Če dolžnik ne vrne posojila v dogovorjenem roku, ga upnik lahko toži in doseže, da bo dolžniku z dajatveno sodbo prisilno naloženo, naj dolg vrne.«

Za pravno pravilo je poglavitno, da je vsak od obeh delov (hipoteza, dispozicija) oblikovan kot **pogojni stavek**(»če - potem«), drugi del pa šele prihaja v poštev tedaj, ko primarna pravna posledica ni bila udejanjena. Nenastop prvotnega načina vedenja in ravnanja pogojuje, da je ravno zato treba aktivirati sekundarnega.

Sestavine pravnega pravila:

1. PRIMARNA HIPOTEZA (KDAJ? KJE?)

Opredeljuje dejanske **okoliščine**, v katerih naj nastopi *primarna dispozicija*.

Predvideva (primarni abstraktni/zakonski) dejanski stan, v katerem so p. subjekti nosilci pravic in dolžnosti. Primarno hipotezo imajo le **abstraktna pravna pravila**.

2. PRIMARNA DISPOZICIJA ali primarna pravna posledica

Določa, kako naj se p. subjekt vede in ravna, če se znajde v dejanskem položaju, ki ga definira primarna hipoteza. (zapovedi, prepovedi, dovolitve)

Pravnim subjektom *sporoča pravice in obveznosti*, ki jih imajo v medsebojnih razmerjih. Temeljna upravičenja in obveznosti so primarna pravna posledica, ki jo pogojuje primarni zakonski dejanski stan (primarna hipoteza ali predpostavka dispozicije).

Primarna dispozicija lahko prepoveduje (izraža prepovedano področje, v katerega ne smemo posegati, ker sicer ne bomo uresničili cilja), zapoveduje (zarisuje cilj, ki ga želimo uresničiti) in dovoljuje (omogoča vedenje in ravnanje, s katerim uresničujemo cilje, ki so pozitivno pravno uvrednoteni), da se na določen način vedemo in ravnamo.

Upravičeni smo do tega, da smo bodisi **aktivni** ali pa **pasivni**:

- **aktivno ravnanje**, sami opravimo določeno storitev ali zahtevamo od drugega, da za nas nekaj stori, opusti ali dopusti (lastnik je upravičen, da stvar uporablja in z njo razpolaga)
- **pasivno ravnanje**, da je lahko p. subjekt v celoti nedejaven, ker ocenjuje, da tako ustreza njegovim pravno zavarovanim interesom (možnost da od drugega ne terjamo povračila škode, čeprav smo do tega upravičeni)

Pravice:

- **absolutne pravice**

Subjekt upravičen, da z objektom (lastnina) na določen način ravna in da zahteva od drugih, naj ne posegajo v njegov krog delovanja.

- **relativne pravice**

Subjekt je upravičen, da glede na objekt (denar, ki je predmet neke pogodbe) zahteva od drugega določeno storitev, opustitev ali dopustitev (vrnitev posojila).

Pravno pravilo:

- **kogentno pravno pravilo** (prisilno) – *ius cogens*

Zapoveduje ali prepoveduje kako naj se p. subjekti vedejo in ravnajo.

- **dispozitivno pravno pravilo** (neprisilno) – *ius dispositivum*

Je popustljivo, predvideno vedenje in ravnanje zavezuje le, če se stranke ne dogovorijo drugače. Civilnopravna pravila so povečini dispozitivne narave.

3. SEKUNDARNA HIPOTEZA ali sekundarna predpostavka ali pravna kršitev

Opisuje pravno kršitev, ki je zanikanje primarne dispozicije.

Pravna kršitev je **protipravno** (pravno nedopustno) vedenje in ravnanje, krši primarno prepoved, zapoved in dovolitev.

Vrste pravnih kršitev ali protipravnih dejanj:

- **kazniva ravnanja**

- o **kaznivo dejanje**

So tako za posameznike kot za družbo najbolj **nevarna dejanja**, ki ogrožajo in posegajo v temeljne dobrine (življenje, svoboda, čast, premoženje). »Protipravno dejanje, ki ga zakon zaradi njegove nevarnosti določa kot kaznivo dejanje in hkrati določa njegove znake in kazni zanj.«

- o **prekršek**

V primerjavi s kaznivimi dejanji so prekrški bistveno **manj intenzivni** (nevarni) posegi v pravno zavarovane dobrine. »Določena kršitev javnega reda, za katero je predpisana sankcija.«

- o **disciplinski prestopki**

Na področju **delovnega prava** so to **kršitve delovnih obveznosti** in delovne discipline.

- **civilni delikt**

Da kdo drugemu povzroča škodo. »Kdor povzroči drugemu škodo, jo je dolžan povrniti, če ne dokaže da je škoda nastala brez njegove krivde.«

- **kršitve pravic**

Kršitve pravic so kršitve dogovorjenih obveznosti, pravic (kršitev pogodbe).

Pravno kršitev je možno storiti z aktivnih ali s pasivni ravnanjem:

- **aktivno ravnanje**, če kršitelj stori nekaj, česar ni bilo pravno upravičeno storiti.
- **pasivno ravnanje**, če kršitelj opusti dejanje, ki bi ga moral storiti (ne pomaga tistemu, katerega življenje je očitno ogroženo).

Stek pravnih kršitev je lahko tudi **navidezen**. O **navideznem steku** govorimo v primeru, ko *strožja vrsta kršitve zajema tudi milejšo* oz. ko je med različnimi oblikami istovrstnih kršitev njihovo medsebojno razmerje takšno, da hujša oblika vključuje tudi eno lažjih (umor, navidezno storjeno še kaznivo dejanje telesne poškodbe).

Za pravno kršitev je poglavitno, da gre za **vnaprej določen** delikt, nekaterega se navezuje ustrezna sankcija.

NB: civilno pravo: civilni ali odškodninski delikt

kazensko pravo: kaznivo dejanje

upravnokazensko pravo: upravni prekršek

delovno pravo: disciplinski prestopki (kršitev delovne obveznosti)

4. PRAVNA SANKCIJA ali sekundarna pravna posledica (dispozicija)

Ta zadane storilca pravne kršitve.

S pomočjo elementarne zgradbe pravnega pravila razločujemo med **preskriptivno** (kar naj bo) in **indikativno** (kar je/ni) **funkcijo pravnega jezika**.

Pravila, ki so brez pravne sankcije, so nepopolna pravna pravila.

Poglavitna značilnost pravne sankcije je da je **vnaprej določena** in da je vnaprej predviden tudi postopek, v katerem pristojni organ odloča.

Temelji Prava – Cerar, Rajgelj

V naravi modernega prava je, da mora sankcija najpoprej vzpostaviti stanje, kakršno je bilo **pred** pravno kršitvijo oz. stanje, ki vsaj kolikor toliko nadomešča poseg v zavarovano dobrino (t.i. nadomestitvene/restitutivne sankcije pri npr. civilnih deliktih).

KAZNI po Kazenskem zakoniku: UČINEK: generalno preventivni učinek

- **zapor**

Ne sme biti krajši od 15 dni in ne daljši od 15 let (za najhujša naklepna dejanja pa sme biti alternativno predpisana kazen 20 let zapora. 30 let je alternativa smrtni kazni)

- **denarna kazen**

Dnevni zneski, višina zneska je odvisna od višine plače.

- **prepoved vožnje motornega vozila**

Je stranska sankcija.

- **izgon tujca iz države**

Od 1 do 10 let.

OPOZORILNE SANKCIJE po KZ: UČINEK: resocializacija

- **pogojna obsodba** (določijo kazen, ki velja samo v primeru, če se v določenem času – preizkusna doba 1-5 let – kršitev ne zgodi še enkrat)

- **pogojna obsodba z varstvenim ukrepom** (nadzor nad kršiteljem - *parole*)

- **sodni opomin** (najmilejša sankcija)

VARNOSTNI UKREPI po KZ: UČINEK: generalno preventivni učinek

- **obvezno psihiatrično zdravljenje/ varstvo v psih. zavodu**

- **prepoved opravljanja poklica**

- **obvezno zdravljenje zaradi substanc**

- **odvzem voznškega dovoljenja**

- **odvzem predmetov**

VZGOJNI UKREPI po KZ: UČINEK: povračilni učinek

- **ukor**

- **prevzgojni zavod**

NB: Za **prekrške** so zagrožene bistveno **milejše** kazni kot za kazniva dejanja (kazen zapora ne sme biti krajša od enega in daljša od 30 dni oz. 60, če gre za hujše kršitve javnega reda in miru). Osrednja kazen za prekrške je **denarna kazen (globa)**, za težje kršitve je predvidena **zaporna kazen**, za posebno lahke prekrške pa se sme izreči **opomin**.

NB: Za **disciplinske prestopke** je namen kazni, da prizadenejo kršitelja v tisti lastnosti, ki terja, da je disciplinsko odgovoren. Tipične disciplinske sankcije so: **javni opomin, opomin, ukor, začasna prepoved opravljanja določene dejavnosti** ali celo **izguba lastnosti člana kolektiva** (prenehanje delovnega razmerja)

3. Jezikovno in pravnotehnično sporočanje pravnih pravil

V pravu moramo ločevati med **pravnimi** (normativnimi) **akti, pravnimi določili** (členi, paragrafi) in **pravnimi pravili**.

Pravni akti so praviloma jezikovni akti, ki nam s pisano ali govorjeno besedo sporočajo pravila o vedenju in ravnanju.

- **Splošni pravni akti** (zakoni) – pisana oblika

- **Posamični akti** (pogodbe) – konkludentna dejanja (molče sklepamo njihov pomen)

Posamezne sestavine pravnega pravila vsebovane v različnih členih istega zakona (v prvem delu zakona navedene primarne hipoteze in dispozicije, drugi del zakona pa v t.i. kazenskih določbah opredeljuje pravne kršitve in sankcije).

Za ustavo je značilno, da navaja kopico upravičenj, ki jih nato sankcionirajo šele posamezni zakoni.

II. TIPSKO (splošno in abstraktno) PRAVNO PRAVILO (69–72)

Splošno in abstraktno pravno pravilo se nanaša na **nedoločeno število pravnih naslovljencev** in določa kako naj se vedejo in ravnaajo, če se znajdejo v ustreznih vnaprej opredeljenih dejanskih okoliščinah.

Splošnost pravnega pravila se navezuje na p. subjekte, ki jim je pravilo namenjeno. Naslovljenec pravila **ni individualiziran**; označen je z ustrezno **tipsko lastnostjo** (vsakdo, državljan), ki se razteza na večji ali manjši krog subjektov.

Tipiska je tudi **abstraktnost pravnega pravila**. Tip ravnanja in vedenja, ki ga pravilo vsebuje, se nanaša na vnaprej izmišljeni in predvideni dejanski stan, ki ravno tako ni konkretiziran.

Skratka splošno in abstraktno pravno pravilo je naslovljeno na nedoločeno število p. subjektov in na nedoločeno število konkretnih situacij. Zato to vrsto pravnih pravil ime. **tispko pravno pravilo**.

V nekih teorijah abstraktna in njim nasprotna konkretna pravna pravila namestijo z:

- **pogojna pravna pravila**, so tista pri katerih je tip vedenja in ravnanja odvisen od predvidenega dejanskega stanu, ki je pogoj za njegovo aktiviranje.

- **nepogojna pravna pravila**, so tista, ki se nanašajo na že obstoječi konkretni dejanski stan.

1. Kaj varujemo v pravu z abstraktnostjo in kaj s splošnostjo?

- **SPLOŠNOST** omogoča, da so enako in nepristransko obravnavani (*enakost pred zakonom ali pravna enakost*) vsi tisti, ki so uvrščeni v isto skupino pravnih subjektov (med državljane, mladoletnike).
- **ABSTRAKTNOST** omogoča, da pravni naslovljenec že vnaprej ve, kako naj se vede in ravna, in da sočasno tudi od drugih lahko pričakuje, kakšne so njihove pravice in dolžnosti (*predvidljivost vedenja in ravnanja, pravna varnost*).

Predvidljivost dejanja:

- **OMEJENA ALI ENKRATNA**, ko se nanaša le na enega ali na več točno določenih življenjskih dejanskih okoliščin (prenos oblastnih pristojnosti ob smrti).
- **VRSTNA ALI GENERIČNA**, ko se lahko abstraktni dejanski stan v konkretnosti nenehoma obnavlja (cestnoprometne situacije). Le te abstraktno določene dejanske okoliščine sodijo k tipskim pravnim pravilom.

NB: Tipiska pravna pravila so posebej značilna za **moderno pravno državo**.

V splošnosti in abstraktnosti je pomembno, da je **zakon izraz splošne volje** in da mora biti **enak za vse**.

III. PRAVNI SUBJEKTI, PRAVNA IN POSLOVNA SPOSOBNOST, ODGOVORNOST (97–119)

1. Pravni subjekt

Pravni subjekt je nosilec pravnih dejanj, sprememb in posledic. Vloga, ki jo igra sestoji iz **pravic** in **dolžnosti**, ki mu omogočajo, da stopa v **pravna razmerja** in da v njih uresničuje pravno dovoljene cilje. »Pravni subjekt je nosilec pravic in dolžnosti v pravnih razmerjih.«

Nosilec pravnih dejanj je v končni posledici človek, ki nastopa bodisi kot **fizična oseba** ali pa kot **član in organ pravne osebe**.

V modernem pravu imajo vsi posamezniki *enako pravno sposobnost, da so nosilci pravic in dolžnosti*.

2. Fizična oseba

V **modernem pravu** so vse fizične osebe (posamezniki) pravni subjekti. Posamezniki imajo enako splošno pravno sposobnost, da so nosilci pravic in dolžnosti. **Enaka pravna sposobnost** je bila uvedena z **meščanskim pravom** (Deklaracija o pravicah človeka in državljana). V **rimskem pravu** so bili v celoti pravno sposobni le svobodni ljudje (»sužnji so bili pravno v istem položaju kot stvari«). Pravna neenakost je bila značilna tudi za **obdobje fevdalizma** (obseg pravne sposobnosti odvisen od stanu, ki si mu pripadal). V **modernem pravu** so posamezniki pravno enaki in naj bi imeli tudi enako pravno sposobnost.

3. Pravna sposobnost

Pravna sposobnost je abstraktno predvidena možnost, da je pravni subjekt nosilec pravice in dolžnosti. Možnost, da je nekdo pravni subjekt je **splošna** in pomeni da je *vsakdo*, če izpolnjuje

predpostavke, *lahko nosilec vseh tistih pravic in dolžnosti*, ki jih priznava vsakokratno veljavno objektivno pravo.

V naravi **načela pravne enakosti** je, da so pravice in dolžnosti, ki veljajo v posamezni državi, pod enakimi merili dostopne vsem. **Enaka merila** veljajo za tiste, ki *imajo iste bistvene skupne lastnosti*. Kdaj posameznik postane in kdaj preneha biti pravni subjekt (imeti sposobnost biti nosilec pravic in dolžnosti)?

Pravna subjektiviteta nastane s človekovim **rojstvom** in traja vse do trenutka, ko nastopi **smrt**. Tako rojstvo kot smrt sta **pravni dejstvi**.

IZJEMA: V zvezi z dedovanjem velja tudi, da je **človeški plod** v materinem telesu (nasciturus) **omejeno pravno sposoben** pod odločnim pogojem, da se bo rodil živ. Gre za **pravno fikcijo**, da je človeški plod že rojen in da je torej že nastal posameznik kot pravni subjekt, ki mu je zaradi varstva njegovih pravic treba priznati **omejeno pravno sposobnost**. Pomeni, da ima spočeti, a še nerojeni otrok dedno pravico že ob uvedbi dedovanja.

4. Sposobnost za dejanja

- **pravna sposobnost**, je pravno priznana kakovost biti subjekt (nosilec) pravic in dolžnosti
- **sposobnost za dejanja**, je intelektualna in voljna sposobnost, da lahko posameznik sam s svojimi dejanji pridobiva pravice in prevzema dolžnosti in tudi odgovarja za svoje vedenje in ravnanje.

Sposobnost dejanja predpostavlja da je subjekt pravno sposoben, sama okoliščina, da je nekdo pravni subjekt in s tem tudi pravno sposoben pa še ne pomeni, da je ta subjekt tudi intelektualno in voljno sposoben.

Sposobnost za dejanja je lahko:

- **POSLOVNA SPOSOBNOST**, to je sposobnost za vsa tista pravnoposlovna dejanja, ki imajo pravne posledice le kot voljna dejanja.

Poslovna sposobnost je sposobnost osebe, da sama z lastnimi dejanji in lastno voljo pridobiva pravice in prevzema dolžnosti v pravnoposlovnih razmerjih (sklepanje pogodb, druga pravna posla). Izhodišče sposobnosti je posameznikova **psihofizična zrelost**, da se **zaveda svojega vedenja in ravnanja** in da zna presoditi, *kakšen pomen in posledice* imajo njegova voljna dejanja.

V pravu velja **domneva**, da postane *posameznik v celoti poslovno sposoben s polnoletnostjo*.

Razlog za odvzem poslovne sposobnosti je **duševna bolezen, duševna zaostalost, odvisnost od alkohola in mamil** ali kakšen drug vzrok, ki tako vpliva na psihofizično stanje, da posameznik *ni sposoben skrbeti sam zase, za svoje pravice in koristi*. Postopek za odvzem in vrnitev poslovne sposobnosti je nepravdni postopek, ki je v prisotnosti sodišča.

Popolno poslovno sposobnost dobi tudi **mladoletnik**, ki je **sklenil zakonsko zvezo** ali pa je **postal roditelj**.

Za **mladoletnike** velja da so **v celoti poslovno nesposobni do 15 leta starosti**. Mladoletnik, ki dopolni to leto starosti je **omejeno poslovno sposoben**, ker načeloma lahko sam sklepa pravne posle (pogodbe), če zakon ne določa drugače. Za veljavnost drugih poslov je potrebna **odobritev staršev**, če so tako pomembni da bistveno vplivajo na mladoletnikovo življenje ali če so taki da lahko na njegovo življenje vplivajo še po polnoletnosti.

Osebe, ki so v celoti ali deloma poslovno nesposobne, potrebujejo **zakonitega zastopnika**, ki naj v njihovem imenu in za njihov račun opravlja pravne posle in pravna dejanja. Zakoniti zastopniki mladoletnikov so straši. Starši ostanejo zakoniti zastopniki tudi po otrokovi polnoletnosti, če ta zaradi telesne ali duševne prizadetosti, ni sposoben skrbeti zase, za svoje pravice in koristi. V takšnem primeru se v nepravdnem postopku izda odločba o podaljšanju roditeljskih pravic.

- **DELIKTNNA SPOSOBNOST ALI ODGOVORNOST ZA PRAVNE KRŠITVE**, se nanaša na odgovornost za pravne prekrške.

V **modernem pravu** je splošno sprejeto, da za *pravno kršitev odgovarja* le tisti, ki je **prišteven** in je **ravnal krivdno (krivdna odgovornost)**.

- **prištevnost**, pomeni, da je bil storilec *v času pravne kršitve intelektualno in voljno sposobna oseba*.

- **NEPRIŠTEVNOST**, *ko ob storitvi kaznivega dejanja ni mogel razumeti pomena svojega dejanja ali ni mogel imeti v oblasti svojega ravnanja zaradi trajne ali začasne duševne bolezni, začasnih duševnih motenj, duševne zaostalosti ali zaradi kake druge trajne in hude duševne motenosti*.

Temelji Prava – Cerar, Rajgelj

'*ACTIO LIBERA IN CAUSA*' – to je pravilo o dejanjih, ki so svobodna (volja), ko odločamo, ne pa (svobodna), ko jih izvršujemo. Za tovrstna svobodna dejanja gre tedaj, ko si je storilec »z uporabo alkohola, mamil ali kako drugače **sam povzročil neprištevnost**, če je bila pred tem glede kaznivega dejanja podana njegova krivda, ki jo zakon določa za to dejanje«.

Prištevni načeloma odgovarja za pravne kršitve le tedaj, **ko ravna krivdno**.

V kazenskem pravu sta temeljni obliki krivde:

- **NAKLEP**, če se je storilec **zavedal** svojega dejanja in ga je **hotel** storiti (**direktni naklep** – *DOLUS DIRECTUS*) oz., če se je **zavedal**, da lahko zaradi njegovega ravnanja nastane prepovedana posledica, pa je privolil, da takšna posledica nastane (**eventualni naklep** – *DOLUS EVENTUALIS*).

- **MALOMARNOST**, če se je storilec zavedal, da zaradi njegovega ravnanja lahko nastane prepovedana posledica, pa je lahkomišlno mislil, da jo bo lahko preprečil ali da ne bo nastala (**zavestna malomarnost** - *LUXURIA*) oz., če se ni zavedal, da lahko nastane prepovedana posledica, pa bi se bil po okoliščinah in po svojih osebnih lastnostih tega moral in mogel zavedati (**nezavestna malomarnost** - *NEGLIGENTIA*).

NB: Pri **prekrških** za odgovornost zadošča že malomarnost, pri posameznih prekrških pa je lahko predvideno, da je storilec odgovoren samo, če je ravnal naklepno.

Krivdna odgovornost je kot splošno pravilo sprejeta tudi pri **civilnih deliktih**. O krivdi govorimo, kadar oškodovalec povzroči škodo namenoma (**naklep**) ali iz **malomarnosti**.

V civilnem pravu sta temeljni vrsti malomarnosti:

- **HUDA MALOMARNOST** ali **skrajna nepazljivost** (*CULPA LATA*), kršiteljevo ravnanje odstopa od ravnanja, ki se zahteva od normalnega človeka

- **LAHKA MALOMARNOST** ali **navadna nepazljivost** (*CULPA LEVIS*), kršitelj zanemari tisto pazljivost, ki se pričakuje od posebno pazljivega in skrbnega človeka.

NB: v civilnem pravu je uveljavljena tudi **objektivna odgovornost**, ki je odgovornost za škodo ne glede na krivdo.

Temeljni vrsti objektivne odgovornosti sta:

- **odgovornost za škodo** od stvari ali dejavnosti, iz katerih izvira večja škodna **nevarnost za okolico**
- **odgovornost za ravnanje drugih** (objektivna odgovornost staršev)

NB: Za **mladoletnike** veljajo posebna pravila o odgovornosti za pravne kršitve. V **kazenskem pravu** so mladoletniki do štirinajstega leta (otroci) **kazensko neodgovorni** in se zato proti njim *kazenske sankcije ne smejo uporabiti*.

Na poseben način so obravnavani tudi **mlajši mladoletniki** (od 14 do 16 let), za katere so uvedeni le **vzgojni ukrepi** (ukor, vzgojni zavod), in **starejši mladoletniki** (od 16 do 18 let), prti katerim se razen **vzgojnih ukrepov** lahko izrečeta še **denarna kazen** ali **mladoletniški zapor**, ob teh kaznih pa sta kot **stranski kazni** predvideni še **prepoved vožnje motornega vozila** in morebitni **izgon tujca iz države**.

NB: V **civilnem pravu** mladoletnik do sedmega leta ne odgovarja za škodo, ki jo povzroči. Enako velja za mladoletnike od dopolnjenega sedmega leta do dopolnjenega 14 leta, razen če se dokaže, da so bili pri povzročitvi škode možni razsojati. Po dopolnjenem 14 letu je mladoletnik izenačen s polnoletnimi osebami in je zato izrecno določeno, da odgovarja po splošnih pravilih o odgovornosti za škodo.

5. Pravna oseba

To so **fiktivni subjekti**, umetne tvorbe, ki so ustvarjene s pravom, zato ker v določenih primerih potrebujemo za skupino ljudi prirediti subjekt. Se ne rodi, ne umre, ustvarimo jo s pravom. **Družbene tvorbe** in premoženjske enote niso že kot take pravne osebe, to lastnost ji dodeli **pravnovrednostni akt**, ta pa temelji na oceni, da so pravice in dolžnosti, ki se pripisujejo pravni osebi, **v interesu ljudi**.

Družbene tvorbe, ki so pravni subjekti, so:

- **združenja ljudi** (društvo študentov FDV)
- **stvarni substrati, ki služijo določenemu namenu** (Mundov sklad)

Temelji Prava – Cerar, Rajgelj

- **druge enote, ki zajemajo tako ljudi kot tvorni substrat** (zgradbe, teritorij, surovine, stroj, učila), ki omogoča, da ljudje opravljajo najrazličnejše dejavnosti (država, občine, delniške družbe, izobraževalni zavodi)

Vrste pravnih oseb (že rimsko pravo):

- **KORPORACIJAMI ALI ZDRUŽENJI OSEB (UNIVERSITAS PERSONARUM)**

To so združenja več oseb. Člani združenja se lahko menjujejo. O obstoju in delovanju združenja odločajo člani in organi v skladu s temeljnim korporativnim pravnim aktom, njegov hierarhično najvišji organ je **zbor članov**. Temeljna podlaga ali **substrat** so **ljudje**. Če ni članov ni korporacije. Njeni organi so vsebinsko avtonomni in se lahko odločajo tudi za to, da korporacija preneha delovati.

- **USTANOVAMI (UNIVERSITAS RERUM/BONORUM)**

Temeljna osnova ali **substrat** je ustrezno **premoženje**. Ustanove obstajajo zaradi zasledovanja določenega **cilja**. Člani oz. osebe niso pomembne (ni članstva). **Uprava ustanove** je vseskozi podrejena namenu, v njeni pristojnosti ni, da odloča o spremembi namena in o statusnih spremembah (kot obstoj in prenehanje ustanove).

Sestavine pravne osebe:

- 0 **NAMEN**
- 0 **VSEBINA ALI TEMELJNA PODLAGA/OSNOVA ALI SUBSTRAT**
- 0 **ORGANIZACIJSKI USTROJ ALI ORGANIZACIJSKA STRUKTURA**

Vrste pravnih oseb, druga delitev:

- **PRAVNE OSEBE ZASEBNEGA PRAVA** (društva, zadruga, gospodarske družbe, zasebni zavodi in ustanove)

Njihova dejavnost temelji na **avtonomiji volje**, njihov **namen** je, da v pravno dovoljenih mejah uresničujejo zasebne interese, **ustanavlja** pa se jih z ustreznimi **zasebnopravnimi akti**.

- **PRAVNE OSEBE JAVNEGA PRAVA** (javnopravna krajevna združenja – država in občine; javnopravna osebna in interesna združenja – poklicne in gospodarske zbornice; (javni) zavodi; javna podjetja; javni skladi)

So le tiste, ki imajo **oblastna upravičenja** in so **pristojne**, da izvajajo javne naloge, javno dejavnost ali javno službo. Delujejo v **javnem interesu** in se jih **ustanavlja z zakonom** ali s kakšnim drugim **državnopravnim (upravnim) aktom**.

NB: NUMERUS CLAUSUS pravnih oseb – omejeno/zaprto število pravnih OSEBNO.

IV. PRAVICA (123–7)

1. Pravica ali subjektivno pravo

Osrednja prvina pravice je možnost, da *pravni subjekt na določen način ravna (facultas agendi)*. Subjekti s pravicami **zadovoljujejo** najrazličnejše **lastne interese**. **Interes** ni predmet, ampak je **cilj pravice**. Cilj je dosežen, če ga spremlja ustrezno vedenje in ravnanje.

Pri **absolutnih pravicah** (osebnostne pravice, lastninske pravice) je subjekt upravičen, da z objektom (lastnino) na določen način ravna (storitev, opustitev, dopustitev) in da terja od drugih, naj je posegajo v njegov krog delovanja. **Absolutne pravice** so usmerjene proti vsakomur in pomenijo, da je z njimi **omejena svoboda drugih**.

Relativne pravice se neposredno navezujejo samo na **določeno osebo**. Pri relativnih pravicah je subjekt upravičen, da glede na objekt (premična stvar) zahteva od drugega določeno storitev, opustitev ali dopustitev (vrnitev posojila).

Če tipični interes ne ustreza interesu konkretnega subjekta, ima ta možnost, da abstraktnega upravičenja ne konkretizira in ne realizira.

2. Abstraktna pravica

Abstraktna pravica sestoji iz enega ali več upravičenj.

Vsaka pravica mora imeti vsaj dve upravičenji:

- **TEMELJNO UPRAVIČENJE**, ki omogoča, da subjekt zadovoljuje določen interes (ekonomski: vrnitev posojila)

- **PRAVOVARSTVENO UPRAVIČENJE (pravovarstveni zahtevek)**, ki vsebuje možnost, da bo uporabljena sankcija, če zavezanec ne ravna v skladu z obveznostjo. Pravovarstveni zahtevek je mogoče aktivirati šele tedaj, ko je **temeljno upravičenje kršeno** oz. ogroženo. **Pravovarstveni zahtevek** je mogoče uveljavljati na najrazličnejše načine (opomin, tožba), ki so **odvisni od narave kršitve** in od **dobrine**, ki je pravno zavarovana. Kadar pretinja s silo ne zadošča in kadar ni mogoče, da kršitelj prostovoljno izpolni predvideno sankcijo, je potrebna **oblastna intervencija**. Če gre za **družbeno pomembne pravice** (kaznivo dejanje). **Neposredno varstvo** je lahko **pogojeno**, ko je državni organ nosilec varstva, a je njegovo posredovanje vezano in odvisno od predloga prizadetega subjekta.

Preozko je, če kot pravico opredeljujemo samo tista upravičenja, pri katerih je predlog prizadetega pogoj za uporabo sankcije. Za sam pojem pravice je pomembno, da je pravno varstvo zagotovljeno. Če temeljno upravičenje ni pravno zavarovano, ne moremo govoriti o pravici; tu gre za »refleks pravne norme« in njenega učinkovanja, za odboj, ki kot takšen ni pravno varovan (uporaba svetlobe, ki pada skozi okno).

3. Konkretna pravica

Konkretna pravica temelji na abstraktni, ki je sestavina splošne in abstraktne pravne norme, in vsebuje možnost ravnanja v konkretnem pravnem razmerju. **Konkretno upravičenje** nastane šele *ob stiku pravnega dejstva z normo*, tako da abstraktna upravičenja uporabljamo neposredno (temeljne človekove pravice) ali pa tako, da je potrebno abstraktna upravičenja poprej še **individualizirati** in **konkretizirati** (s posojilno pogodbo kot individualnim pravnim aktom).

Konkretna pravica je **voljne narave**.

Subjekt ima možnost:

- **pozitivne izbire**, pomeni konkretizacijo abstraktnega upravičenja (aktivna pravica).
- **negativne izbire**, pomeni, da ostaja subjekt pasiven, ker se njegov interes ne pokriva z tipičnim (pasivna pravica).

V. PRAVNA DOLŽNOST (132–4)

1. Pravna dolžnost

Pravico smo označili kot pravno zavarovano upravičenje, da p. subjekt na določen način ravna. To upravičenje je v interesu subjekta pravice in je zato od njega odvisno, ali ga bo aktiviral in izvrševal.

Če je upravičenje *hkrati v interesu drugega*, je njegov nosilec dolžnostno determiniran: lastne interese lahko uveljavlja le toliko, kolikor so v skladu z namenom posameznih upravičenj (**dolžnostnega upravičenja – roditeljska pravica**).

Tretja možnost, kako naj se pravni subjekti vedejo in ravnajo, je **pravna dolžnost**.

Pravna dolžnost je sestavina pravnega razmerja.

Pravna dolžnost ima dve prvini:

- **OBVEZNOST** (dolžnost), da njen nosilec na določen način deluje (storitev, opustitev, dopustitev)

- **SANKCIJA**, ki jo kot pravno posledico sproži druga stran pravnega razmerja, če obveznost ni bila udejanjena ali pa je bila kako drugače kršena. To pomeni, da je nosilec obveznosti za svoje vedenje in ravnanje pravno odgovoren: odškodninsko, kazensko, disciplinsko itd.

Pravnih dolžnosti ne smemo zamenjati z moralnimi!

- **PRAVNE OBVEZNOSTI**, so izraz **normativnih zakonitosti** in **normativnega pripisovanja**. Nanašajo se na zunanje vedenje in ravnanje p. subjektov, njihova *pravna prisilnost je zunanja*. To kako jih p. subjekt sprejme in kako učinkovite so je *odvisno moralne prisilnosti in moralnih obveznosti*.

- **MORALNE OBVEZNOSTI**, so **avtonomno sprejete** in so **obveznosti do samega do sebe**.

2. Abstraktna in konkretna pravna dolžnost

Razlikujemo med:

- **ABSTRAKTNO DOLŽNOSTJO**, je sestavina splošnega in abstraktnega pravnega pravila.
- **KONKRETNO DOLŽNOSTJO**, ki se na temelju abstraktne oblikuje v konkretnem družbenem razmerju.

Pri pravni dolžnosti je njena *uresničitev vselej v interesu drugega* (upnika, ki mu je dolžnik vrnil dolg).

Uresničevanje je lahko tudi v interesu zavezanca (obveznost cepljenja) ali pa je celo predvideno, da njen nosilec soodloča, kako jo bo izvrševal (ko dolžnik lahko izbira med večjimi predmeti spolnitve).

VI. PREDMET PRAVNEGA RAZMERJA (142–5)

V teoriji so različni pogledi na predmet pravnega razmerja:

- opredeljuje **družbeni namen**, zaradi katerega stopajo pravni subjekti v takšno razmerje ali se v njem po sili pravnega predpisa znajdejo.

- **materialne in družbene vrednote ali dobrine**, zaradi katerih so pravni subjekti v pravnih razmerjih in imajo glede njih medsebojne obveznosti in pravna upravičenja.

- **pravna dejanja** (opustitve, storitve, dopustitve), so prav tako lahko objekt pravnega razmerja.

- pravni predmet je **vse, na kar se zmore nanašati človekovo razumno vedenje in ravnanje**.

Od nas kot posameznikov se pričakuje, da s svojim vedenjem in ravnanjem varujemo in udejanjamo dobrine, kot so življenje, človekovo dostojanstvo, zdravje, prostost, premoženje, čast ipd. Predmet pravnega razmerja, so vse tiste dobrine, glede katerih so pravni subjekti v medsebojnih pravnih razmerjih in imajo v zvezi z njimi ustrezne pravice in pravne dolžnosti.

Pravne dobrine so lahko tudi same **pravice in pravne dolžnosti**, če so po svoji naravi takšne, da **smejo biti v pravnem prometu**. Pravice in dolžnosti so najbolj pogost predmet pravnega razmerja v **civilnem pravu** (prenos lastninske pravice).

Ali je pravilno, da se kot predmet pravnega razmerja navaja tudi vedenje in ravnanje pravnih subjektov? Dejanja kot pravne dobrine so posebej pomembna v vseh vrstah delovnih razmerjih in obligacijskih razmerjih.

- pogodbeno obveznost je lahko v tem, da nekdo nekaj da, stori, opusti in trpi.

- biti mora mogoča, dopustna in določena oz. določljiva

Druge aktivna in pasivna ravnanja, ki pravne dobrine spremljajo in jih udejanjajo, niso predmet pravnega razmerja. Če natančno premislimo, gre za konkretizacijo pravic in pravnih dolžnosti in gre za to, da se glede na posamezne pravne dobrine podrobneje določi, s kakšnim konkretnim vedenjem in ravnanjem naj se jih uresničuje.

Delitev pravnih dobrin:

- **NARAVNE MATERIALNE DOBRINE** (zemlja, voda, ruda, živali, lastnine, življenje, zdravje)

- **DOBRINE, KI SO SAD ČLOVEKOVEGA DELA**

o **materialne dobrine** (orodje, zgradbe, obleke, hrana, denar)

o **duhovne dobrine** (jezik, vzgoja, izobraževanje, znanje, vera, pohvala, trpljenje, estetsko zadovoljstvo, vrednostne lastnosti - vrednote)

VII. NORMATIVNI PRAVNI AKTI (152–188)

1. Vsebina normativnega pravnega akta. Splošni in posamični pravni akti

Vsebina pravnega akta so pravna pravila, ki jih oblikujejo pristojni normativni subjekti.

Delitev pravnih aktov:

- **SPLOŠNI PRAVNI AKTI**

So pomenski nosilci splošnih in abstraktnih pravnih pravil (ustava, zakon, podzakonski pravni akti – uredba, pravilnik, odredbe, navodila, avtonomni pravni akti - statut).

- **POSAMIČNI/INDIVIDUALNI PRAVNI AKTI**

Tu se splošna in abstraktna pravna pravila normativno individualizirajo in konkretizirajo (pogodba).

o **zasebni**

So najrazličnejši enostranski (oporoka) in dvostranski pravni posli (kupoprodajna, darilna in posojilna pogodba).

o **oblastni**

So upravni in sodni akti (upravne odločbe in sodbe sodišč) s katerimi pristojni državni organi odločajo o posamičnih pravnih zadevah (v upravnem, kazenskem in pravdnem postopku).

Vrste pravnih pravil:

- primarna pravna pravila
- sekundarna pravna pravila (zakonodajni, upravni in sodni akti)

2. Oblika normativnega pravnega akta

a) Pristojnost/upravičenost za sprejemanje normativnih pravnih aktov:

Normativne pravne akte lahko sprejemajo in izdajajo le tisti, ki so za to pristojni. Bolj ko je vsebina posameznega pravnega akta tehtna in odločilna, manjše je število pravnih subjektov, ki so jih pristojni izdajati. Če je izdajatelj nepristojen, akt ne more postati pravni akt.

Kdo lahko sprejme akte?

- USTAVA in ZAKON – državni zbor
- UREDBA – vlada
- PRAVILNIKI – ministrstva
- STATUT – politična stranka
- SODBA - sodišče
- SKLENITEV POGODBE – široko polje

Vrste pravnih aktov:

- **OBLASTNI PRAVNI AKTI** (splošni in posamični pravni akti, ki jih izdajajo državni organi)
SPLOŠNI IN JAVNI DRUŽBENI INTERES
- **NEOBLASTNI PRAVNI AKTI**
 - o **družbeni pravni akti** (so v pristojnosti družbenih organov in organizacij)
 - o **zasebni pravni akti** (so v pristojnosti fizičnih oseb kot navadni pravnih subjektov)INTERES SAMIH PRAVODAJNIH SUBJEKTOV

NB: Oblastni organ je interesno vezan, zasebni pravni subjekt je pravno omeje z enakimi interesi drugih pravnih subjektov.

b) Postopek za sprejemanje normativnih pravnih aktov:

Postopek je toliko bolj zahteven, kolikor bolj pomembna je vsebina normativnega pravnega akta in obratno.

- **oblastni posamični pravni akti** nastajajo v sodnih in upravnih postopkih
- **neoblastni zasebni pravni akti** nastajajo v neformalnih postopkih, ki so praviloma prepuščeni volji strank, razen pri pomembnejših zadevah (promet z nepremičninami) je postopek predpisan.

Kršitve postopkovnih pravil:

- o **BISTVENE KRŠITVE POSTOPKA** (vplivajo na vsebino in pravilnost pravnega akta)
 - **absolutne bistvene kršitve**
So vnaprej predvidene in povročijo nezakonitost pravnega akta (pri izdaji sodbe je sodeloval sodnik, ki bi moral biti izločen).
 - **relativne bistvene kršitve**
Niso vnaprej predvidene (sodišče je posredno izvajalo dokaze, čeprav za to ni imelo tehtnih razlogov).
- **NEBISTVENE KRŠITVE POSTOPKA** (ne vplivajo na vsebino in pravilnost pravnega akta)

c) Zunanje izrazno sredstvo/ Zunanja spoznavna sestavina normativnih pravnih aktov (obličnostna pravila):

Splošni pravni akti morajo biti **izraženi pisno in javno**, tako da so dostopni vsem, tistim katerih vedenje in ravnanje urejajo (v Uradnem listu).

Oblastni posamični pravni akti morajo biti **izdani pisno** (IZJEMA je mandatni upravni postopek, kjer policist ugotovi prometni prekršek, izreče denarno kazen, jo takoj izterja in izda le potrdilo o ustreznem plačilu).

Za **zasebne pravne akte** zadošča ustrezn **ustni sporazum** ali konkludentno dejanje, razen, če urejajo pomembnejša in trajnejša razmerja (morajo biti izraženi pisno, v prisotnosti prič, slovesno – sklenitev zakonske zveze).

NB: Smisel zunanjega izraznega sredstva je, da je vsebina pravnega akta **pravno utrjena** in **navzven spoznavna**. Objava splošnega pravnega akta pogojuje, da pravni akt začne veljati. Ponavadi je predpisana obličnostna oblika (pisna, prisotnost prič) pogoj za veljavnost pravnega akta.

Materialno in formalno pojmovanje normativnega pravnega akta:

Pojem normativnega pravnega akta v materialnem pomenu besede se nanapa na vsebino in naravo pravnih pravil, ki jih sporoča, formalno pojmovanje se osredotoča na oblikovne sestavnine.

3. Veljavnost splošnih pravnih aktov

Veljavnost je značilnost normativnih pravnih aktov, da so v določenem pravnem redu **obvezni**.

Normativni pravni akti veljajo (obravnavajo splošnih pravnih aktov!!!):

- **KRAJEVNA ALI TERITORIALNA VELJAVNOST** (na določenem prostoru)

Oblast države se razteza nanjenem teritoriju (ozemlju) in se nanaša na ljudi, ki so na državnem ozemlju. Temeljno vodilo moderne države je, da splošni pravni akti zavezujejo vse, ki se nahajajo na njenem ozemlju (načelo krajevne veljavnosti). Država lahko predpiše tudi to, kako naj se njeni pripadniki vedejo v tujini, ali kako naj se tujci v tujini vedejo glede pravne dobrine, ki so za njo pravno pomembne. Te pravne predpise je možno sankcionirati le na ozemlju države, ki jih je izdala (osebe pridejo na njeno ozemlje, ali so ji izročene z mednarodno konvencijo).

NB: Možne so tudi **kolizije med večimi pravnimi redi**, ko na območju države nastane pravno razmerje s tujo pravino (tujec povzroči škodo državljanu, tujec se poroči z državljanjo). S tem se ukvarja **mednarodno pravo**.

- **PERSONALNA VELJAVNOST** (za pravne subjekte na katere so naslovljeni)

V barbarskih in precej dolgo tudi še v fevdalni državi je bilo uveljavljeno **personalno načelo**. To načelo je dediščina plemenske ureditve in pomeni, da vsakdo nosi svoje pravo s seboj (*LEX ORIGINIS*).

Splošni pravni akti vse, ki so na ozemlju države in jih **zajema tipski znak** s katerim je označen pravni naslovljenec (vsakdo, državljan, polnoletna oseba, uslužbenec). Merili krajevne in osebne veljavnosti sta uravnoteženi. V nekaterih primerih je vez med pravnimi določili in pravnimi naslovljenci opredeljena z osebnim merilom (statuti, kolektivne pogodbe).

- **ČASOVNA VELJAVNOST** (v določenem času)

a) Začetek veljavnosti splošnih pravnih aktov:

Pravna varnost narekuje, da imajo splošni pravni akti obvezno pravno moč le v točno **določenem časovnem obdobju**.

V **moderni pravni državi** je splošno sprejeto, da morajo biti splošni pravni akti objavljeni, preden začnejo veljati. Čas (rok), ki **poteče od objave do trenutka, ko dobi pravni akt obvezno moč**, se ime. *VACATIO LEGIS* (vakacijski rok/uveljavitvena doba). V tem roku morajo imeti pravni naslovljenci čas, da se seznanijo z vsebino pravnega akta. Ustrezna objava pomeni, da morajo biti splošni pravni akti v času vakacijske dobe dostopni vsem tistim, ki so njegovi naslovljenci.

Ustava RS: »predpis začne veljati petnajsti dan po objavi, če ni v njem drugače določeno«.

Vakacijska doba je lahko **daljša**, če gre za zahtevne in pomembne zakone, ki zahtevajo dolgotrajne priprave, lahko pa je **krajša** (predpis začne veljati celo z dnevom objave).

b) Konec veljavnosti splošnih pravnih aktov:

Splošni pravni akt:

- **sam pove, kdaj preneha veljati**

- **neha veljati v trenutku, ki ga označi kasnejši pravni akt** (ki enako pravno področje na novo ureja, spreminja in dopolnjuje)

- **neha veljati, ko trajno izgine predmet pravnega urejanja**, ki mu je bil akt namenjen (*CESSANTE RATIONE LEGIS CESSAT IPSA LEX*)

- izoblikoval se je **nasprotni običaj** (*DESUETUDO*) in **izrine neučinkovita pravna pravila**.

Argumenti skladnosti:

- **časovni argument** = *LEX POSTERIOR DEROGAT LEGI PRIORI* (kasnejši predpis razveljavi prejšnjega)

Temelji Prava – Cerar, Rajgelj

- **argument specialnosti** = *LEX SPECIALIS DEROGAT LEGI GENERALI* (specialni predpis razveljavi generalnega)
- **argument avtoritete** = *LEX SUPERIOR DEROGAT LEGI INFERIORI* (višji predpis razveljavi nižjega)

Razločevanje med derogacijo in abrogacijo:

- **DEROGACIJA (DEROGATIO)**

Je **delna razveljavitev**, vendar se uporablja tudi v širšem pomenu popolne razveljavitve.

Mlajši (višji) splošni pravni akt delno razveljavi starejšega (nižjega).

- **ABROGACIJA (ABROGATIO)**

Je **popolna razveljavitev**, tudi odprava.

Razločevanje med razveljavitvijo in odpravo:

- **RAZVELJAVITEV**

Učinkuje *EX NUNC* – od sedaj.

Novi splošni pravni akt razveljavi starejšega od dne, ko je novi začel veljati.

- **ODPRAVA**

Učinkuje *EX TUNC* - od tedaj.

Tudi za čas, ko je bil starejši splošni pravni akt še v veljavi - odpravi vse pravne posledice, ki jih je izzval).

b) Retroaktivna veljavnost splošnih pravnih aktov:

Ustava RS: »zakoni, drugi predpisi in splošni akti ne morejo imeti učinka za nazaj«.

Po ustavi je veljavnost za nazaj (retroaktivnost) mogoča:

- **samo za posamezne zakonske določbe** (ne pa tudi določbe kakšnega drugega splošnega akta).
- **če jo zahteva javna korist** (ki je v zakonodajnem postopku posebej ugotovljena).
- **če ne posega v že pridobljene pravice** - *IURA QUAE SITA* (tiste, ki so že individualizirane in določene v ustreznem pravnem aktu).

NB: V **kazenskem pravu** je nujno treba uporabiti zakon, ki velja ob storitvi kaznivega dejanje, razen če je novi zakon za storilca milejši. Problem lahko nastane, ko presojava, kateri zakon je milejši (stari zakon določa smrtno kazen z obešanjem, novi z ustrelitvijo).

Retroaktivno veljavnost imajo lahko tudi interpretativni splošni pravni akti (interpretativni zakoni), s katerimi normodajalec poda splošno obvezno razlago že sprejetega in veljavnega pravnega akta (**avtentična razlaga**). Avtentična razlaga ima isto pravno moč kakor akt, ki ga razlaga.

4. Hierarhija normativnih pravnih aktov

Vsak normativni pravni akt ima določeno pravno moč (stopnjo pravne veljave) in je kot tak drugim pravnim aktom nadrejen, prirejen ali podrejen.

Splošni pravni akti (ustava, zakon), ki so v razmerju nad- in podrejenosti, so razmejeni tako, da morajo biti nižji akti v skladu z višjimi, materialno (vsebinsko) in formalno (oblikovno).

Skladnost pomeni, da se mora nižji pravni akt gibati v mejah, ki mu jih zarisuje višji, in da višja stopnja opredeljuje normodajalca na nižji stopnji.

Hierarhična pravna razmerja v slovenski pravni ureditvi:

- **vsi splošni pravni akti morajo biti v skladu z ustavo**
- **zakoni morajo biti v skladu s splošno veljavnimi načeli mednarodnega prava z mednarodnimi pogodbami, ki jih je ratificiral državni zbor**
- **podzakonski predpisi in drugi splošni pravni akti morajo biti v skladu z ustavo in zakoni**
- **izvršilni predpisi morajo biti v skladu z ustavo, zakoni in podzakonskimi akti**
- **posamezni upravni organi so podrejeni ustavi, zakonom in podzakonskim aktom, ki jih je izdal hierarhično višji državni organ,**
- **argumenti skladnosti.**

VIII. PRAVNI VIRI, USTAVA, ZAKON, PODZAKONSKI AKTI (193–228)

1. Pravni akti

Temelji Prava – Cerar, Rajgelj

1. Pojem pravnega akta – sodobna družba je pravna civilizacija in pravo je sistem urejanja družbenih odnosov. Pravni akt je tako izraz zavesti in volje pravnih subjektov (pravnih in fizičnih oseb) po urejanju ustreznih družbenih odnosov. Pravni akt je v posebni obliki oblikovano in izraženo določeno število pravnih norm ali pravnih pravil.

2. Oblike ali oblikovne prvine pravnega akta – za oblikovanje ali ustvarjanje pravnega akta poznamo tri temeljne pogoje, in sicer: pravni subjekti kot oblikovalci pravnih aktov, ustreznih pravnih postopki po katerih so pravni akti sprejeti in ustreznost oblika v katero so pravni akti oblikovani.

a.) pravni subjekti kot oblikovalci pravnega akta: med pravne subjekte uvrščamo pravne in fizične osebe in so različni glede na različnost pravnega akta. Najpomembnejši oblikovalec pravnega akta je ustavodajalec oz. organ, ki sprejme ustavo kot najvišji temeljni pravni akt. Ustavodajalec je npr. parlament. Prva ustave so sprejele ustavodajne skupščine ali konstituenti (1787 sprejeta ustava ZDA in 1791 sprejeta francoska ustava). Ustavodajalcu sledi po pomembnosti zakonodajalec. Zakone prav tako sprejema parlament. Drugi pravni subjekti so še vlada, ki izdaja uredbe in ministrstva, ki izdajajo navodila.

b.) postopek za sprejem pravnega akta: vsak pravni akt se sprejema po pravnih postopkih, ki so odvisno od vsebine in pravne veljave pravnega akta. Postopek je torej način po katerem sprejemamo pravni akt in je celokupnost ustreznih dejanj pri oblikovanju in sprejemanju pravnega akta. Postopek je potreben zaradi smotrnega, racionalnega in demografskega oblikovanja pravnih aktov. Najzahtevnejši je ustavodajni postopek, tj. postopek za sprejemanje in spreminjanje ustave. Sledi zakonodajni in sodni postopek.

c.) oblika pravnega akta: vsi pravni akti imajo ustrezno obliko. Pravni akti so ustrezno poimenovani, imajo ustrezno pisano obliko, so objavljeni in nato ustrezno razglašeni, da začnejo veljati. Pravni akti so vedno v pisni obliki oz. so formalizirani, zato da zagotavljajo predvidljivo in zanesljivo ter trajno postopanje subjektov po teh aktih. Pravni akti ne veljajo retrogradno za nazaj, izjema je kazensko pravo. Pravni red neke države je visoka stopnja formaliziranosti.

3. Splošni pravni akt in njegova delitev – pravne akte delimo na splošne pravne akte in posamične pravne akte. Splošni pravni akti so viri prava, ki se nanašajo na nedoločene, zamišljene, predpostavljene, številčne pravne subjekte. Ločimo oblastne splošne pravne akte (ustava, zakoni, podzakonski akti) in neoblastne splošne pravne akte (izven državni ali avtonomni pravni akti). Splošnih pravnih aktov ne moremo uporabiti same po sebi, ker se nanašajo na večje št. pravnih subjektov, so pa podlaga oz. vir za sprejemanje posamičnih pravnih aktov, ki lahko odločajo o konkretnih in posamičnih zadevah in subjektih.

a.) oblastni splošni pravni akti - te izdaja država po svojih organih. Država je ustvarjalec prava in splošnih pravnih aktov. Med oblastne splošne pravne akte spadajo:

- ustava: ki je najpomembnejši oblastni splošni pravni akt. Sprejeta je po ustreznem organu (ustavodajalcu npr. parlament), po določenem postopku (ustavodajni postopek) in ureja temelje pravnega reda. Če je ustava pisana je to formalna ustava, ki jo ima npr. Slovenija, nima pa jo Velika Britanija. Če pa gre za splošne pravne akte npr. sistemski zakoni, ki jih po vsebini uvrščamo v ustavne akte, govorimo o materialni ustavi.

- zakon: je poleg ustave najpomembnejši oblastni splošni pravni akt in ga sprejem zakonodajno telo. Izhajajoč iz načel, ki jih je postavila ustava. Pri formalni opredelitvi zakona nas ne zanima njegova vsebina ampak njegove oblikovne sestavine in njegovo mesto v hierarhiji pravnih aktov. Pri materialni opredelitvi zakona pa gre za vsebino.

Temelji Prava – Cerar, Rajgelj

- podzakonski akti: sem spadajo uredbe, odloki, pravilniki. Najpomembnejše so vladne uredbe, ki so izvršilni predpisi. Vlada z uredbami odloča o uresničevanju politike države. Uredbe za zakonsko močjo so uredbe, ki urejajo vprašanja, ki jih ureja parlament in imajo zakonsko vsebino. Tako uredbo lahko izda tudi predsednik države v vojnem ali izrednem stanju, takoj ko je mogoče oz. se lahko sestane, pa jo mora potrditi tudi državni zbor. Med podzakonske akte uvrščamo še odloke, pravilnike, navodila, ki jih izdajajo upravni organi.

- b.) neoblastni splošni pravni akti: sem spadajo izvendržavni ali avtonomni splošni pravni akti (sprejeti po lokalnih skupnostih (občine) in organizacijah na področju gospodarstva (gospodarske družbe) in negospodarstva (zavodi)). Te splošne pravne akte oblikujejo izvendržavni organi, to so lokalne skupnosti (to so skupnosti, ki urejajo lokalne, krajevne zadeve, neposredno po prebivalcih z referendumom), pri nas so to občine (pokrajine so pri nas dopustne niso pa obvezne). Občina je v najsplošnejšem pomenu organizacija, ki ima organe (občinski svet) in sprejema splošne pravne akte. Kar je za državo ustava je za občino statut, tj. najvišji pravni akt občine). Statutu sledijo odloki, ki so neke vrste »občinski zakoni«. Poznamo še splošne pravne akte gospodarskih družb (GD je organizacija, ki opravlja gospodarsko dejavnost) in zavodov (opravlja negospodarsko dejavnost npr. šola, bolnišnica, knjižnica).

- c.) pravni običaji: pravni običaji so ena od vrst družbenih pravil in norm. Pravni običaji so pravila o določanju vedenja ljudi in organizacij. Pravni običaji so veljali v starem in srednjem veku. V modernih državah pa prevladujejo izrazite prave norme in pravni akti, sprejeti po pravnem sistemu in ustrezno formalizirani. V celinski Evropi imajo pravni običaji minimalno veljavo. Pravni običaji so običaji s pravnimi posledicami, in so se izoblikovali v dolgotrajnih ponavljanih določenega vedenja ali ravnanja na podlagi katerega se je izoblikovala zavest. Kršitev pravnih običajev je prav tako protipravno dejanje. Protipravni običaji so razviti zlasti v blagovnem prometu (med kupci in prodajalci) in so urejeni z uzancami npr. zakon o obligacijskih razmerjih. Pravni običaji so predpisani in objavljeni in se sprejemajo preko zbornic.

- d.) sodna praksa in sodni precedens: splošni pravni akti so, za razliko od posamičnih pravnih aktov, viri prava. To velja za evropski sistem. Kljub temu, da posamični pravni akti, to so sodbe in odločbe, niso pravni viri, a imajo vpliv na odločanje upravnih organov in sodišč oz. se le ta pri odločanju upirajo na posamezne odločbe in sodbe iz preteklosti, če so te strokovno utemeljene in argumentirane. V Evropskih državah sodna praksa ni vir prava. V VB in ZDA pa se je izoblikovalo obče pravo, kot celokupnost posameznih sodnih odločb (sodb) za katere je značilno, da sodbe višjih sodišč zavezujejo nižja sodišča. Sodbe višjih sodišč so obvezne za nižja sodišča, ko ta odločajo o istovrstnih zadevah. Takšne sodbe so precedensi in pravo je precedenčno pravo. Sodna praksa pri nas ni pravni vir in ne zavezuje sodišč, vsak posamezni pravni akt velja za posamezno odločbo oz. sodbo.

- e.) pravni viri mednarodnega in evropskega prava: mednarodno pravo je pravo, ki ureja pravne odnose v mednarodni skupnosti, ki jo sestavljajo države ter njim podobne organizacije, npr. OZN. Pomembni pravni viri so mednarodni običaji. Pravna razmerja med državami in ustrezno mednarodno organizacijo so urejena z mednarodnimi pogodbami, ki se neposredno ne uporabljajo v posameznih državah, ampak začnejo veljati v posameznih državah šele po njihovi ratifikaciji in razglasitvi. Tako npr. določa tudi naša ustava. Znotraj notranjega ali domačega prava imajo mednarodne pogodbe različno veljavo. V nekaterih državah imajo najvišjo veljavo za ustavo, v drugih pa za zakoni. Po naši ustavi so mednarodne pogodbe pred zakoni, takoj za ustavo. Svojevrsne sistem pravnih virov pozna evropsko pravo, ki ureja pravna razmerja v državah, ki so povezane v Evropsko unijo. Evropsko pravo tvori samostojni pravni sistem z lastnimi pravnimi viri, ki so mu zavezane države članice. EU je mednarodna organizacija nad-državne narave s pravicami, ki so jih nanjo prenesle države članice in na podlagi katerih organi držav članic sprejemajo prave akte, ki v članicah neposredno veljajo.

Temelji Prava – Cerar, Rajgelj

Države članice EU so z ustanovitveno pogodbo prenesle na organizacijo del svojih suverenih pravic (npr. obrambo, zunanje zadeve, gospodarstvo, finance). V tem pomenu ima ta organizacija ustrezne pravice in dolžnosti v okviru katerih sprejema določene pravne akte z neposredno uporabo v državah članicah. Pravnih aktov EU ni potrebno ratificirati, da bi veljali v posamezni članici. Najpomembnejši pravni akti, ki tvorijo pravni red EU so uredbe in direktive. Uredbe veljajo neposredno v državah članicah. Direktive pa veljajo posredno, potem ko so države članice prevzele njihovo vsebino v svoj pravni red. Uredbe so za EU to kar je zakon za države članice. Ustanovitvena pogodba je neke vrste ustava za EU in na podlagi te pogodbe parlament sprejema uredbe z neposredno veljavo v državah članicah. Pomembne so tudi pristopne pogodbe med EU in naknadno pridruženimi članicami npr. Slovenijo.

4. Veljavnost splošnih pravnih aktov (v krajevnem in časovnem pomenu) – država je organizacija, ki izvaja oblast, oblast pa je prisilno urejanje javnih zadev, ki veljajo na celotnem ozemlju države. Nekateri splošni pravni akti so v veljavi na celotnem ozemlju, drugi so omejeni le na posamezne dele. Ustava velja na celotnem ozemlju države tako za domače kot tuje pravne subjekte (izjema so diplomati). Zakoni praviloma veljajo na celotnem ozemlju države ali pa samo na delu ozemlja npr. odprava posledic elementarne nesreče v delu države. Na ožjem področju veljajo lokalni splošni pravni akti, sledijo splošni pravni akti organizacij, ki veljajo npr. za zaposlene v nekem podjetju. Splošni pravni akti praviloma veljajo za nedoločen čas in začno veljati po objavi. Izjemoma začne veljati pred objavo samo ustava. Ker ustave ne uporabljamo neposredno ampak posredno in sicer na podlagi sprejetih zakonov za izvedbo ustave s katerimi pa se določi rok za sprejem nove zakonodaje. Zakoni ponavadi začno veljati 15 dan po objavi, razen če zakonodajalec ne določi drugačnega roka. Vse dopolnitve in spremembe splošnih pravnih aktov se sprejemajo po enakem postopku kot splošni pravni akti. Višji in pomembnejši pravni akti lahko razveljavijo nižje in manj pomembne.

5. Spoznavanje prava – pravo je izrazito kompleksen sistem, je obsežna in notranje sestavljena celota. Pomembno je vprašanje virov spoznavanja prava. Ti so uradna glasila, posebni registri, zbirke predpisov, zbirke odločb ter znanstvena in strokovna literatura. Uradna glasila so najpomembnejša. Splošni pravni akti začnejo veljati po objavi v ustreznih glasilih kot je npr. uradni list, ki je uradno glasilo države oz. njenih organov, kjer objavljajo svoje predpise. Predpisi je prisilni oblastni ali državni splošni akt javne oblasti. Med predpise uvrščamo lokalne splošne akte, tj. statute, odloke. Registri so prav tako eden od spoznavnih virov prava. V registrih so samo poimenovani ustrezni akti, označeni z organom, ki jih je sprejel in z datumom objave. V registrih niso objavljene vsebine splošnih pravnih aktov. Vse pomembnejše je tudi elektronsko objavljanje splošnih pravnih aktov. Zbirke predpisov npr. zbirka predpisov zakona o lokalni samoupravi, zbirke sodnih, ustavnih odločb. Zbirke so lahko v knjižni pa tudi elektronski obliki. Strokovna in znanstvena literatura os npr. članki, razprave, učbeniki. V uporabi so določeni izrazi in instituti, ki praviloma niso opredeljeni v zakonih ampak so v uporabi v strokovni javnosti.

6. Posamični (individualni) pravni akti – osnovna delitev pravnih aktov je na splošne in posamične pravne akte. Predmet splošnih pravnih aktov je splošne in abstraktne pravne norme. Predmet posamičnih pravnih aktov pa so posamične in konkretne pravne norme. Nanašajo se na posamičen pravni subjekt in posamične pravice, dolžnosti ter obveznosti. Ločimo oblastne pravne akte zasebne pravne akte.

a.) oblastni posamični pravni akti se ločijo na upravne in sodne akte.

- upravni akti: so predmet upravne odločbe. Upravni organi odločajo z odločbami o posamičnih pravicah in dolžnostih pravnih subjektov. To so vsebinski upravni akti. Poznamo še sklepe, ki so izključno postopkovni upravni akti. Upravni organi lahko s sklepi odločajo le o posameznih postopkovnih vprašanjih. Poznamo pa tudi odredbe. Odločba ima ustrezno vsebino predpisano z upravnim postopkom. Te vsebine so

Temelji Prava – Cerar, Rajgelj

uvod, izrek, obrazložitev in pravni pouk. Zoper vsako odločbo je dopustna pravica do pritožbe in po novem tudi upravni spor, ki je urejen za zakonom o upravnem sporu v roku 30 dni po dokončnosti pravne odločbe.

- sodni akti: najpomembnejši sodni akt je sodba, ki je posamična. S sodbo odločajo sodišča v kazenskem in civilnem postopku. Sodišča so ustavno, računsko upravno, temeljno, višje, vrhovno....Odločajo o pravicah in obveznosti ter pravnih interesih posameznih pravnih subjektov. Zoper sodbo je možna pritožba. Ustavna pritožba je pravno sredstvo zoper kršitev temeljnih človekovih pravic in je možna ko so bila izčrpana vsa druga pravna sredstva. Vso postopki vezani na sodbo tečejo in se končajo pred sodiščem Tudi sodba ima uvod, izrek, obrazložitev in pravni pouk.

b.) zasebni pravni akti: najštevilčnejši so pravni posli ali pogodbe. Bistvena razlika med oblastnimi in zasebnimi pravnimi akti je, da so oblastni pravni akti akti državnih organov ko oblastnih organov, zasebni pravni akti pa temeljijo na dispozitivnosti. Po načelu dispozitivnosti je vsebina ali predmet teh aktov odvisna od volje pravnih subjektov, ti po svoji volji oblikujejo načela in predmet pravnih aktov. Pravni red določa samo splošne pogoje za sklepanje zasebnih pravnih aktov. Za zakonom je predpisana pisna oblika takih pravnih aktov npr. pogodb, pogodba mora biti overjena, samo vsebina pogodbe je stvar volje in avtonomije pravnih subjektov, ki tak posel sklenejo. Pogodbe so lahko dvostranske (dva pravna subjekta ali enostranske, kjer gre za izraz volje, taka je npr. oporoka.

IX. MORALA IN OBIČAJ KOT PRAVNA VIRA (238–53)

Pravna pravila niso edina družbena pravila. Pravo ni edini noramtivni sistem.

1. Morala in pravo

Morala je skupek vrednot, ki so del individualne in družbene zavesti, vrednot, ki opredeljujejo, kaj je za človeka dobro in kaj slabo, kaj je (ne)humano.

PRAVO	MORALA
enotno	socialno razpršena
načrtno oblikovano heteronomno pravo	spontano ponotranjena/sprejeto avtonomno pravo
racionalno	iracionalna in emocionalna
zapisana	ni zapisana
sankcija vnaprej določena	ni predvidljiva
vnašanje reda v družbo	zagotovitev človečnosti

Za **moralo ni značilna enotnost**, tako da obstaja več različnih in nasprotujočih si moral (kmečka, meščanska). Pravo je načrtno oblikovano, za **moralo** pa je značilno, da je **neposredni proizvod družbene** prakse (nastaja postopoma), pomembno pa je **spontano ponotranjenje** (interioriranje) **moralnih pravil**. Za pravo zadostuje že zunanje vedenje in ravnanje pravnih naslovljencev (mogoče izsiliti), o morali pa govorimo kot nekaj **spontanega (neizsiljeno)** in **avtonomnega**. V pravu so pravice in dolžnosti vnaprej točno določene.

Morala je v nasprotju s pravom, ki je racionalno, **iracionalna in emocionalna**.

pravo: obdolženec velja za nedolžnega, dokler njegova krivda ni ugotovljena s pravnomočno sodbo (domneva nedolžnosti).

morala: že sum dejanja je tu dovolj, da je posameznik ob dober glas ('družbeno obsojen').

Pravna sankcija je vedno **vnaprej določena**. Nastop **moralne sankcije** je **spontan** in zato težko predvidljiv.

Temelji Prava – Cerar, Rajgelj

Temeljna **funkcija** prava je ustvariti in ohranjanje družbeni **red**. Morala ima temeljno funkcijo, da **zagotavlja človečnost** (da človek ravna kot človek).

Pravno pravilo ne more biti avtonomno sprejeto, če ni hkrati pozitivno moralno vrednoteno. Morala krepi ali slabi moč (ugled) prava.

Vrsti kaznivih dejanj:

- **že sama po sebi slaba** - *MALA IN SE* (umor tatvina)
- **slabo ovrednotena s strani države** - *MALA PROHIBITA* (heteronomno pravo)

Ravni moralnega odziva/ moralna sankcija:

- **OSEBNI (NOTRANJI) ODZIV** (pekljenje vesti)
- **DRUŽBENI (ZUNANJI) ODZIV** (preziranje, kritika, bojkot)

2. Morala kot pravni vir

- Je predvsem **materialni pravni vir**. V določenih primerih morala določa meje, ki je pravo ne sme prestopiti. Dobrine, ki so hkrati predmet prava in morale (čast, življenje).

- **Blanketno pravno urejanje** (vsebina pravnega vira je odvisna od vsebine moralnega, na katero se pravo sklicuje). »Oporočitelj lahko razdedini dediča, če se je ta s kršitvijo kakšne zakonite ali moralne dolžnosti hujše prekršil nad zapustnikom.« (naslovljenčevo dejanje je delno opredeljeno z moralnimi pravili) Pravo kaznuje le tiste moralne dolžnosti, ki so v skladu s pravnim sistemom in pravnimi načeli.

- Morala je lahko **vodilo, kako je treba pravo zvrševati**.
- Morala od pravnih naslovljencev terja, **naj pravo uporabljajo moralno**.

3. Običaj in pravo

Običaji so družbena pravila, ki so se v določenem družbenem okolju ustalila. Ker se tako vedenje in ravnanje ponavlja se izoblikuje in utrdi prepričanje, da je v enakih ali podobnih okoliščinah to vedenje in ravnanje obvezno. Če tako nastali običaj ustreza pravnemu urejanju družbenih razmerij, se pravno pravilo lahko nanj sklicuje ali ga vsebinsko povzema (**pravni običaj**).

Posebna značilnost običajev je njihova **tipičnost** (v določenem okolju) **in povprečnost**. Običaje lahko označujemo tudi kot **družbene standarde**.

Značilnosti običajev:

- **temeljijo na tradiciji**, se zato spreminjajo počasneje
- so **partikularni**, medtem ko je pravo enovito in medseboj vsklajen mehanizem.
- so **tehnično neizdelani** in ne morejo učinkovito posegati na vsa področja družbenega življenja
- **ljudskost običajev** utrjuje učinkovitost običajev v pravu. Nastajajo kot spontan dogovor v družbeni praksi ter so **avtonomno podružbljeni**.

4. Običaj kot pravni vir

Običaji izražajo stanje, ki v določeni družbi velja za **normalno**. Kot kazalci normalnega vplivajo na učinkovitost prava. Če pravo bistveno odstopa od dejanskih družbenih razmerij (za družbenim razvojem zaostaja ali ga prehiteva), ni in ne more biti uresničljivo. Tako razumljena dejanskost je za pravodajalca osnova, iz katere mora izhajati in na kateri mora graditi. Če pravodajalec ne ravna v skladu z običaji nastane kopica negativnih posledic (večja prisilnost prava, slabljenje ugleda prava).

Običaji kot formalni pravni vir:

- **UZANCE** (običaji, ki so zapisani in prevzeti v posebno zbirko, uporabljamo kot vir prava)

Uzance imajo dva pomena:

- o **običaji** (standardi), ki jih zapisujejo
- o **formalni pravni vir**

Posebnosti uzanc:

- o ne sprejemajo jih tisti organi, ki se praviloma ukvarjajo z zakonodajno dejavnostjo
- o nanašajo se na **poznavanje družbene prakse**
- **PRAVNO PRAVILO SE SKLICUJE NA OBIČAJ** (pravo zapoveduje, naj posamezniki ravnavajo v skladu z družbenimi, poklicnimi, strokovnimi običaji)
 - o **pravila zdravniške stroke**

- o skrbnost v prometu
- o skrbnost dobrega gospodarja/strokovnjaka

NB: Če posameznik nima ustreznega poklicnega ali strokovnega znanja, ne deluje v skladu s tehničnimi pravili in nastanejo pravne posledice.

Blanketno pravno urejanje je sklicevanje (odkazovanje) prava na družbene običaje.

X. SODBA IN ENOTNA SODNA PRAKSA, SPOZNAVNI PRAVNI VIRI (254–65)

1. Sodba in enotna (enaka) uporaba formalnih pravnih virov

V **sodobni pravni državi** velja načelo zakonitosti, ki terja, da sodišča sodijo na temelju ustave in zakona. »Sodniki so pri opravljanju sodniške funkcije neodvisni.« Za formalne pravne vire je značilno, da enako in predvidljivo obravnavajo pravne naslovljence.

Enotnost in enakost sodnega delovanja:

- **sodni precedensi** kot formalni pravni viri
- **ustaljena sodna praksa**

a) Sodba kot formalni pravni vir:

V **anglosaškem pravnem sistemu** utrjujejo in zagotavljajo enako in enotno uporabo formalnih pravnih virov sodbe višjih in najvišjih sodišč. Te sodbe se ne raztezajo le na konkretni primer (*RES IUDICATA FACIT INTER PARTES*), ampak dobiva razlog odločitve v konkretni zadevi (*RATIO DECIDENDI*) veljavo formalnih pravnih virov. Sodišle, ki je sodni precedens oblikovalo, in vsa nižja sodišča so **pravno vezana**, da v podobnih primerih sledijo rešitvi sodnega precedensa. *RATIO DECIDENDI* učinkuje kot splošno in abstraktno pravno pravilo. Zgodovinsko je precedenčno pravilo nastalo zato, ker so morala sodišča opravljati tudi pravotvorno funkcijo, ki je na celini pripadala zakonodajalcu. **Case law** je poseben način pravnega mišljenja.

Bistvena **razlika** med anglosaškim in kontinentalnim pravnim sistemom je, da so v anglosaškem **sodišča tudi zakonodajni organi**, v kontinentalnem opravljajo le **funkcijo sojenja**. **Precedenčni sistem** zagotavlja **stalnost sodne prakse**.

b) Ustaljena sodna praksa:

Stalna sodna praksa je tudi sredstvo, ki zagotavlja enotno in enako uporabo formalnih pravnih virov. O njej govorimo takrat, ko sodišča relativno daljše časovno obdobje enako določajo obseg enotne in enake uporabe formalnih pravnih virov, ki ga potem enako uporabijo v konkretnih primerih, če imajo ti primeri lastnosti, ki se med seboj ujemajo.

K ustajeni sodni praksi precej prispeva **organizacija sodišč**. Nižja sodišča sledijo praksi višjih, ker je sicer nevarnost, da bodo višja sodišča njihove sodbe razveljavila ali spremenila (**avtoriteta sodišč** – predvsem višjega in vrhovnega).

Ustaljena sodna praksa je odvisna tudi od nesodnih dejavnikov:

- **družbene razmere** v katerih pravo nastaja in se uporablja
 - o **homogenost** in stabilnost družbe in zakonodaje
 - o **heterogenost** in nestabilnost družbe in zakonodaje
 - o **hipertrofija pravnih predpisov** (pretirano povečanje)

Kdaj sodna praksa postane stalna? Moramo iskati **stalnice**.

NB: Ustava RS: **Ustaljena sodna (pravna) praksa** temelji na **načelu enakosti** (pred zakonom) in na temeljni pravici do enakega varstva pravic.

2. Spoznavni pravni viri

Spoznavni pravni viri so dokumenti, besedila in gradiva, ki omogočajo spoznavanje formalnih pravnih virov in njihovo vsebino (uradna glasila, v katerih se objavljajo pravni predpisi).

Uradna glasila so tisti dokumenti, v katerih je treba objavljati formalne pravne vire. Ustava RS: državni predpisi se objavljajo v **državnem uradnem listu** (Uradni list RS), predpisi lokalnih skupnosti pa v **uradnem glasilu**, ki ga te same določijo.

Objava je pomembna, ker:

- objavljeno besedilo je **avtentično**

Temelji Prava – Cerar, Rajgelj

- na objavo se navezuje **veljavnost** in pridobitev **obvezne moči** (rok, ki preteče od objave do trenutka, ko splošni pravni akt začne veljati – *VACATIO LEGIS*).

Vakacijska doba omogoča:

- o da se pravni naslovljenci seznanijo z vsebino pravnih pravil,
- o da se pristojni državni organi organizacijsko pripravijo na delovanje pravnih pravil.

Spoznavni pravni viri:

- **registri pravnih predpisov** (so kronološko ali vsebinsko razporejeni in navedeni naslovi splošnih pravnih aktov)
- **priročniki** (vsebujejo predpise posameznih pravnih področji)
- **zbirke pravnih odločitev** (so zbirke odločb ustavnih in vrhovnih sodišč)
- **sistematična znanstvena dela**
- **učbeniki**
- **monografije**
- **pravne revije**
- **komentarji** pomembnih zakonov

NB: Pravna informatika je nova veda. Nastajajo novi računalniški informacijski sistemi, ki posredujejo podatke o veljavnih in nekoč veljavnih pravnih predpisih, o pravni praksi in pravni literaturi.

XI. PRAVNE PRAZNINE (271–89)

1. Narava pravnih praznin

Pravno vnaprej urejena morati biti predvsem dva sklopa družbenih razmerij. Tista **družbena razmerja**, ki so v tolikšni meri **interesno konfliktna**, da njihovo *pravno nediscipliniranje ogroža temeljne človekove dobrine in onemogoča nemoteno delovanje družbenih dejavnosti*. In tista **družbena razmerja**, v katerih morajo biti pravice in dolžnosti p. subjektov **zanesljive, predvidljive in določno** (določljivo) **opredeljene**. Če ne bi bilo take ustrezne normativne ureditve, bi prišlo do intenzivnih interesnih konfliktov, ki bi **ogrožali pravni in družbeni red**. **Družbena razmerja**, ki niso pravno urejena (s formalnim pravnimi viri) **niso predmet prava** s stališča prava so v **domeni človekovega svobodnega delovanja**.

2. Pravnost pravnih praznin

Nepopolnost pravne ureditve je izraz njene vsebinske zgradbe, zato je pravna praznina le **nepopolnost pravne ureditve**, ki pomeni **vrzel** v izvedbi pravne zasnove.

3. Klasične pravne praznine

Klasične pravne praznine se ujemajo z **nepopolnostmi** v zasnovi in izvedbi zakonske ureditve.

Vrste pravnih praznin:

- **PREDVIDENE OD ZAKONODAJALCA**

Gre za **notranjo praznino** (v pravnem pravilu), ki jo razrešuje že sam zakonodajalec. (»ali kako drugače«, »na drug nedovoljen način«, »zaradi kakšnega drugega vzroka«). Te vrste p. praznin rešujemo z *ANALOGIJO INTRA LEGEM*, to je s **sklepanjem po podobnosti**.

- **TRADICIONALNE PRAVNE PRAZNINE**

Zakonodajalčevo predvidevanje pravnih pravil se končuje, a smo soočeni s konkretnimi pravno relativnimi primeri. Osrednjo vlogo ima **načelo pravne enakosti** (enakost pred zakonom).

- **ANALOGIA LEGIS** (posamična zakonska analogija)

Neposredno neurejeni primer ima iste bistvene sestavine, kot so izrecno predvidene za ustrezni zakonski dejanski stan s pravno posledico. (priznanje očetovstva pred skrbstvenim sodiščem: sodišče je sklepalo po podobnosti in ugotovilo, da je sodbo mogoče izpodbijati, če je bilo priznanje izjavljeno v zmoti/pod vplivom sile ali zvihače).

- **DELNA ALI POPOLNA ANALOGIJA NA ŠIRŠEM TEMELJU**

(iz menjalne pogodbe nastanejo za vsakega pogodbenika iste obveznosti in pravice, ki nastanejo iz prodajne pogodbe za prodajalca).

- **ARGUMENTUM A CONTRARIO** (sklepamo po nasprotnem razlogovanju)

Neposredno urejeni in neurejeni primer sta v bistvenem različna. (če so moški, ki dosežejo določeno starost, dolžni služiti redni vojaški rok, sklepamo, da to ne velja za ženske). Pomeni, da določena pravna posledica velja samo za tisti konkretni dejanski stan, ki izpolnjuje izrecno navedene predpostavke zakonskega dejanskega stanu.

- **ARGUMENT TELEOLOŠKE REDUKCIJE**

Kjer zakon le navidezno ureja dejanski stan. Navidezno urejanje je v resnici t.i. '**prekrita praznina**', ki jo zapolnimo s tem, da mu dodamo še **izjemo od pravila** (izjemni dejanski stan)

NB: V naštetih primerih gre za praznine v zakonu, ki jih ugotavljamo in zapolnjujemo glede na to, ali so neposredno urejeni in neurejeni primeri med seboj (1) **v bistvenem enaki** (*ARGUMENTUM A SIMILI AD SIMILE*), (2) **v bistvenem različni** (*ARGUMENTUM A CONTRARIO*) ali pa (3) so si v bistvenem neenaki v tolikšni meri, da jih je treba tudi neenako pravno vrednotiti (**argument teleološke redukcije**).

Skupni imenovalac sta načelo pravne enakosti in vrednotenje.

4. Pravne praznine v širšem pomenu besede

So druga vrsta pravnih praznin. Od klasičnih pravnih praznin se razlikujejo po tem, da so to obsežnejša pravna področja, ki kot celota niso pravno urejena. S takimi prazninami imajo opraviti novonastale države, ali v katerih se tip ureditve v celoti spremeni.

V slovenski in jugoslovanski zgodovini so bili pomembni 3 prehodi:

- 1918/1919

Ob nastanku države SHS je bilo sprejeto **načelo pravne kontinuitete**. Jugoslavija je imela do tedaj 6 pravnih območij, ki so ohranjala svoje posebnosti vse do tedaj, dokler ni bila sprejeta nova zakonodaja. Slovenija je bila na območju **avstrijskega prava**.

- 1945/1946

Ob prehodu Kraljevine Jugoslavije v DFJ in FLRJ, je bilo uveljavljeno **načelo pravni diskontinuitete**. Vez s prejšnjim pravnim sistemom je bila prekinjena.

- 1991

Ustavni zakon za izvedbo Temeljne listine o samostojnosti in neodvisnosti RS temelji na **načelu pravne kontinuitete**. Veljavni formalni pravni viri ostanejo v veljavi, kolikor so po svoji vsebini takšni, da ne nasprotujejo slovenskemu pravnemu redu.

XII. POSAMIČNI PRAVNI AKTI (306–17)

Temeljna delitev posamičnih pravnih aktov ustreza delitvi normativnih pravnih aktov na:

- **OBLASTNI PRAVNI AKTI** – upravni in sodni akti

- **NEOBLASTNI PRAVNI AKTI** – zasebni pravni akti

Skupna značilnost vseh posamičnih pravnih aktov je, da so vez med splošnimi pravnimi akti in konkretnimi pravnimi razmerji. Upravni in zasebni pravni akti vzpostavljajo vez med splošnimi pravnimi akti in konkretnimi pravnimi razmerji povsod tam, kjer pravni naslovljenci ne morejo neposredno uporabljati splošnih pravnih aktov,

Sodni pravni akti pa jo utrjujejo s tem, da razsojajo v sporih, pravnih kršitvah in drugih pravno pomembnih zadevah, ki izvirajo iz konkretnih pravnih razmerij

1. Upravni akti

Upravni akti so izjavna pravna dejanja, s katerimi pristojni upravni organi kot nosilci oblasti enostransko ustanovijo, spremenijo ali odpravijo pravice in dolžnosti pravnih subjektov v konkretnih pravnih razmerjih,

Posamični upravni akti so enostranska oblastna dejanja, ki se nanašajo na konkretna družbena razmerja, z njimi pa se odloča o pravicah in dolžnostih pravnih subjektov v upravnih zadevah, v katerih se soočajo interesi posameznih pravnih subjektov in javni interesi,

Temelji Prava – Cerar, Rajgelj

Bistvo konkretnega upravnega akta je ravno v tem, da razrešuje že obstoječe nasprotje interesov, med katerimi je udeležen tudi javni interes, ali pa takšno nasprotje, do katerega mora po nujnosti dogajanja priti, če se bo nadaljevalo v začetni smeri,

Delitev upravnih aktov:

- **KONSTITUTIVNI UPRAVNI AKTI** – njihova konstitutivnost je v tem, da ustanavljajo (konstituirajo), spreminjajo (rekonstruirajo) ali odpravljajo (dekonstruirajo) pravice in dolžnosti pravnih subjektov; npr.:

- o odločba o sprejemu v državljanstvo,
- o odločba o izdaji potnega dovoljenja za tujino,
- o odločba o odmeri davka,
- o obrtno dovoljenje,
- o prometno dovoljenje,
- o odločba o razlastitvi nepremičnine,
- o odločba o prepovedi določenega blaga,

- **DEKLARATIVNI UPRAVNI AKTI** – v nasprotju s konstitutivnimi upravnimi akti le ugotavljajo in potrjujejo, da obstajajo določene pravice, dolžnosti, pravna razmerja ali kakšna druga pravno pomembna dejstva in stanja, npr.:

- o najrazličnejša potrdila (npr. potrdilo o državljanstvu),
- o vpis v volilni imenik,
- o vpisi v matičnih knjigah.

- **Upravne odločbe kot najbolj tipični konstitutivni in deklarativni upravni akti**

Najbolj tipični upravni akti so upravne odločbe, ki jih izdajajo *državni upravni organi*,

- upravne odločbe lahko izdajajo tudi *samoupravne skupnosti*, podjetja in druge organizacije, če jim to dovoljuje *zakonsko javno pooblastilo* za opravljanje nekaterih funkcij državne uprave (121/2. člen URS),

- upravne odločbe se izdajajo v *upravnem postopku*, ki ga po UD ali na zahtevo stranke uvede pristojni organ;

- o upravni postopek je praviloma splošni upravni postopek (Zakon o splošnem upravnem postopku, ZUP), ki se nanaša na upravne zadeve na vseh upravnih področjih
- o upravni postopek je lahko tudi posebni upravni postopek, če so za posamezne upravne zadeve posamezna vprašanja postopka drugače urejena kot v splošnem postopku

- **Odločbe in sklepi podjetij in zavodov kot posebna vrsta upravnih aktov (?????)**

Posebna vrsta posamičnih upravnih aktov so tudi odločbe in sklepi, ki nastajajo v podjetjih in zavodih. Tovrstni pravni akti niso oblastni upravni akti, ker jih ne izdajajo državni organi, so pa upravnim aktom zelo podobni, ker jih v večini primerov enostransko in avtoritarno sprejmejo pristojni organi v podjetjih ali zavodih.

Z navedenimi odločbami in sklepi se urejajo pravice in dolžnosti, ki jih imajo zaposleni delavci in uslužbenci v konkretnih pravnih razmerjih (odločba o sklenitvi in prenehanju delovnega razmerja ...)

2. Sodni akti

Sodni akti so oblastni posamični pravni akti, natančneje oblastni akti sodišč, s katerimi na temelju ustave in zakonov odločajo o pravnosti konkretnega vedenja in ravnanja pravnih subjektov, o pravicah in dolžnostih, ki so med njimi sporne, o pravnosti posamičnih pravnih aktov in v širšem pomenu tudi o pravnosti splošnih pravnih aktov.

Vrste sodnih aktov:

- **SODBA** – je pglavitni sodni akt, s katerim sodišče odloči o posamezni zadevi,

Temelji Prava – Cerar, Rajgelj

- **SKLEP** – je praviloma procesni pravni akt, saj se z njim rešujejo vprašanja, ki se nanašajo na potek postopka; v nekaterih primerih se s sklepi odloča tudi o zadevi, ki je predmet obravnavanja (npr. v zapuščinskem postopku, v postopku zaradi motenja posesti in v izvršilnem postopku),

- **ODLOČBE** (*in sklepi*) *ustavnega sodišča* – so sodni akti v širšem smislu; s temi akti US odloča o ustavnosti in zakonitosti splošnih pravnih aktov, o ustavnih pritožbah in o nekaterih drugih pomembnih zadevah; o glavnih stvareh US izdaja odločbe, o drugih, zlasti postopkovnih vprašanjih pa sklepe

Sodbe v kazenskem postopku

pojem – kazenski postopki se vodijo v primerih, ko je podan utemeljen sum, da je določena oseba storila kaznivo dejanje

sestavine sodbe v kazenskem postopku

364. člen ZKP

(1) Pisno izdelana sodba se mora popolnoma ujemati s sodbo, ki je bila razglašena. Sodba mora imeti uvod, izrek in obrazložitev.

(2) Uvod sodbe obsega: navedbo, da se sodba izreka v imenu ljudstva, naslov sodišča, ime in priimek predsednika in članov senata ter zapisnikarja, ime in priimek obtoženca, kaznivo dejanje, za katero je bil obtožen, ali je bil navzoč na glavni obravnavi, dan glavne obravnave, ali je bila glavna obravnava javna, ime in priimek tožilca, zagovornika, zakonitega zastopnika in pooblaščenca, ki so bili navzoči na glavni obravnavi, in dan razglasitve izrečene sodbe.

(3) Izrek sodbe obsega osebne podatke o obtožencu (prvi odstavek 227. člena) in odločbo, s katero se obtoženec spozna za krivega dejanja, katerega je obtožen, s katero se oprosti obtožbe za to dejanje ali s katero se obtožba zavrne.

(4) Če je obtoženec spoznan za krivega, mora izrek sodbe obsegati vse potrebne podatke, ki so navedeni v 359. členu tega zakona, če pa je oproščen obtožbe ali je obtožba zavrnjena, mora izrek sodbe obsegati opis dejanja, katerega je bil obtožen, ter odločbo o stroških kazenskega postopka in o premoženjskopravnem zahtevku, če je bil podan.

(5) Če gre za stek kaznivih dejanj, navede sodišče v izreku sodbe kazni, ki jih je določilo za vsako posamezno kaznivo dejanje, nato pa kazen, ki jo je izreklo za vsa dejanja v steku.

(6) V obrazložitvi sodbe navede sodišče razloge za vsako posamezno točko sodbe.

(7) Sodišče navede določno in popolnoma, katera dejstva šteje za dokazana ali nedokazana in iz katerih razlogov. Pri tem navede zlasti, kako presoja verodostojnost protislovnih dokazov, iz katerih razlogov ni ugodilo posameznim predlogom strank, in kateri razlogi so bili za sodišče odločilni pri reševanju pravnih vprašanj, zlasti pri ugotavljanju, ali sta podana kaznivo dejanje in kazenska odgovornost obtoženca in pri uporabi posameznih določb kazenskega zakona glede obtoženca in njegovega dejanja.

(8) Če se obtoženec obsodi na kazen, je treba v obrazložitvi povedati, katere okoliščine je sodišče upoštevalo pri odmeri kazni. Sodišče mora posebej obrazložiti, kateri razlogi so bili zanj odločilni, ko je spoznalo, da je treba izreči strožjo kazen od predpisane (46. člen kazenskega zakonika), ali ko je spoznalo, da je treba kazen omiliti, obtožencu kazen odpustiti ali izreči pogojno obsodbo ali da je treba izreči varnostni ukrep ali odvzem premoženjske koristi.

(9) Če se obtoženec oprosti obtožbe, je treba v obrazložitvi navesti zlasti, iz katerih razlogov iz 358. člena tega zakona se oprošča.

(10) V obrazložitvi sodbe, s katero zavrne obtožbo, se sodišče ne spušča v presojo glavne stvari, temveč se omeji samo na razloge za zavrnitev obtožbe.

Vrste prvostopenjskih sodb v kazenskem postopku:

- **OBSODILNA SODBA** – spoznava, da je obtoženi kriv za storjeno kaznivo dejanje in mu izreka kazensko sankcijo

359/1. člen ZKP

V sodbi, s katero spozna obtoženca za krivega, izreče sodišče:

1) katerega dejanja ga spozna za krivega. Pri tem navede dejstva in okoliščine, ki so znaki kaznivega dejanja in tiste, od katerih je odvisna uporaba posamezne določbe kazenskega zakona;

2) zakonsko označbo kaznivega dejanja in katere določbe kazenskega zakona je uporabilo;

3) na kakšno kazen se obtoženec obsodi ali se mu po določbah kazenskega zakona odpusti kazen;
4) odločbo o pogojni obsodbi;
5) odločbo o varnostnih ukrepih in o odvzemu premoženjske koristi;
6) odločbo o vštetju pripora ali že prestane kazni;
7) odločbo o stroških kazenskega postopka, o premoženjskopravnem zahtevku in o tem, ali naj se pravnomočna sodba objavi v tisku oziroma po radiu ali televiziji.

- **OPROSTILNA SODBA** – z oprostilno sodbo se obdolženec oprosti obtožbe, če se ugotovi, da dejanje za katerega je obsojen ni kaznivo dejanje, če obtoženec ni kazensko odgovoren ali če ni dokazano, da je storil dejanje, katerega je obtožen

358. člen ZKP

Sodbo, s katero oprosti obtoženca obtožbe, izreče sodišče:

- 1) če dejanje, za katero je obtožen, po zakonu ni kaznivo dejanje;
- 2) če so podane okoliščine, ki izključujejo kazensko odgovornost;
- 3) če ni dokazano, da je obtoženec storil dejanje, katerega je obtožen.

- **ZAVRNILNA SODBA** – z njo se ugotovi, da se postopek ne more nadaljevati, ker je bila obtožba umaknjena, ker je bila o istem dejanju že izrečena pravnomočna odločitev ali ker je podana kakšna druga procesna ovira, ki izključuje kazenski pregon (npr. amnestija, pomilostitev, zastaranje kazenskega pregona)

357. člen ZKP

Sodbo, s katero zavrne obtožbo, izreče sodišče:

- 1) če je tožilec v času od začetka do konca glavne obravnave umaknil obtožbo;
- 2) če je oškodovanec umaknil predlog;
- 3) če je bil obtoženec za isto dejanje že pravnomočno obsojen, oproščen obtožbe ali je bil postopek zoper njega s sklepom pravnomočno ustavljen;
- 4) če je bil obtožencu odpuščen pregon z amnestijo ali pomilostitvijo ali če kazenski pregon ni več dopusten zaradi zastaranja ali če so podane druge okoliščine, ki izključujejo kazenski pregon.

- Sodbe v pravnem postopku

- pojmem – v pravnem postopku se obravnavajo spori, ki izvirajo iz osebnih, družinskih, premoženjskih in drugih civilnopравnih razmerij;

Sestavine sodbe v pravnem postopku:

324. člen ZPP

Pisna sodba mora imeti uvod, izrek in obrazložitev ter pravni pouk o pritožbi.

Uvod sodbe obsega: navedbo, da se sodba izreka v imenu ljudstva, naslov sodišča, ime in priimek predsednika in članov senata, ime in priimek in stalno oziroma začasno prebivališče strank, njihovih zastopnikov in pooblaščenec, kratko navedbo spornega predmeta, dan, ko je bila končana glavna obravnava, in dan, ko je bila sodba izdana.

Izrek sodbe obsega odločbo, s katero je sodišče ugodilo posameznim zahtevkom, ki se nanašajo na glavno stvar in stranske terjatve, ali jih je zavrnilo, in odločbo o obstoju ali neobstoju terjatve, ki je bila uveljavljena zaradi pobota (tretji odstavek 319. člena).

V obrazložitvi navede sodišče zahtevke strank in njihove navedbe o dejstvih, na katera se ti zahtevki opirajo, dokaze ter predpise, na katere je oprlo sodbo.

V obrazložitvi zamudne sodbe, sodbe na podlagi pripoznavne ali sodbe na podlagi odpovedi, se navedejo samo razlogi, ki upravičujejo tako sodbo.

V pravnem pouku o pritožbi navede sodišče rok za vložitev pritožbe in pri katerem sodišču se pritožba vloži.

Vrste prvostopenjskih sodb v pravnem postopku – od narave, vsebine in utemeljenosti zadeve je odvisna tudi vrsta sodbe, s katero se v konkretnem primeru odloči:

- **ZAVRNILNA SODBA** – izda se, če potek postopka pokaže, da tožbeni zahtevek ni utemeljen

- **ugoditvena sodba** – če je zahtevek utemeljen sodišče tožbenemu zahtevku ugodi in izda eno od naslednjih sodb:

Temelji Prava – Cerar, Rajgelj

- **DAJATVENA (KONDEMNATORNA) SODBA** – tožencu nalaga, da v korist tožnika nekaj da, stori, opusti ali dopusti (npr. da mu vrne izposojeno stvar),

- **OBLIKOVALNA (KONSTITUTIVNA) SODBA** – določeno pravno razmerje se razveže, spremeni ali pa se oblikuje novo (npr. z njo se razveže zakonska zveza),

- **UGOTOVITVENA (DEKLARATORNA) SODBA** – ugotovi se obstoj obstoj oz. neobstoj določene pravice ali pravnega razmerja ali pa pristnosti ali nepristnosti določene listine (npr. tega, da je tožnik služnostni upravičenec)

Sodba v delovnih in socialnih sporih kot posebna sodba v pravnem postopku – v delovnih sporih in v sporih s področja socialne varnosti odločajo delovna in socialna sodišča; v teh sporih se uporabljajo pravila pravnega postopka, razen za vprašanja, ki jih posebni postopkovni predpis (Zakon o delovnih in socialnih sodiščih, ZDSS-1) rešuje in ureja drugače,

- Sodbe v upravnem sporu

pojem – posebni sodni postopek je tudi postopek v upravnih sporih, s katerimi se zagotavlja sodno varstvo pravic in pravnih interesov posameznikov, pravnih oseb in drugih subjektov proti odločitvam in dejanjem upravnih oziroma v skladu z zakonom drugih državnih organov, organov lokalnih skupnosti in nosilcev javnih pooblastil;

Zakon o upravnem sporu (ZUS) – pravila tega sodnega postopka so določena v posebnem postopkovnem predpisu (Zakon o upravnem sporu); kolikor ta ne določa drugače, se subsidiarno uporabi ZPP

Vrste prvostopenjskih sodb v upravnem sporu – sodišče lahko s sodbo:

- tožbi ugodi in odpravi izpodbijani upravni akt ter vrne zadevo organu, ki je upravni akt izdal s ponovni postopek,

- tožbo kot neutemeljeno zavrne,

- upravni akt odpravi in sam v okviru tožbenega zahtevka meritorno odloči o stvari

3. Pravni posli

Zasebni pravni akti so pravni posli, so avtonomna voljna izjavna dejanja enega, dveh ali več pravnih subjektov, s katerimi v pravno dovoljenih mejah nastajajo, se spreminjajo in prenehajo pravice in dolžnosti v konkretnih pravnih razmerjih, temeljijo na avtonomiji pravnih subjektov in na dispozitivni naravi civilnega prava; ti načeli sta za civilno pravo bistveni in pomenita, da so stranke *prirejene*, da kot prirejene stranke prostovoljno pridobivajo pravice in prevzemajo obveznosti in da so samostojne, ko vsebinsko napolnjujejo dispozitivna pravna pravila in izbirajo med različnimi pravnimi možnostmi, ki so jim dane na voljo

Delitve pravnih poslov:

- delitev glede na področje, na katerega se nanašajo

o **obligacijskopравни posli** (pogodbe)

o **stvarnopravni posli** (izročitev ali tradicija, okupacija, predelava)

o **dednopravni posli** (oporoka)

- enostranski in dvostranski pravni posli

o **enostranski** (okupacija, oporoka)

o **dvostranski** (pogodba)

- odplačni in neodplačni pravni posli

o **odplačni** (prodajna pogodba)

o **neodplačni** (darilna pogodba)

- oblični in neoblični pravni posli

o **oblični** (oporoka)

o **neoblični** (prodajna pogodba glede premične stvari)

- pravni posli med živimi in pravni posli za primer smrti

- o **pravni posli med živimi** (prodajna pogodba)
- o **pravni posli za primer smrti** (oporoka)

XIII. VARSTVO PRAVNEGA RAZMERJA (322–48)

1. Varstvo pravnega razmerja

Vprašanje pravnega varstva se odpre šele tedaj, ko prodajalec ali kupec ne izročita drug drugemu blaga in kupnine. V tem primeru so pravni naslovljenci ravnali **protipravno**. Protipravno vedenje in ravnanje je **pravna kršitev** (sekundarna hipoteza), ki ji sledi pravna sankcija, če pristojni pravni subjekti sprožijo ustrezen **pravovarstveni postopek**. V državnopravno organizirani skupnosti so **nosilci pravnega varstva državni organi (državno varstvo)**. Pravovarstveni postopki se začenjajo na predlog pristojnega predlagatelja, ki je bodisi **državni organ** (državni tožilec) ali pa je to sam **prizadeti pravni subjekt** (oškodovanec v civilni pravdi), če gre za pravne kršitve in pravna razmerja, pri katerih prevladujejo **zasebni pravni interesi**. Pravovarstveni postopek je mogoče sprožiti ob predpostavki, da še ni potekel čas, v katerem se sme vložiti pravovarstveni predlog. Pravo dopušča možnost, da ob določenih predpostavkah **terjatev zastara** ali pa da **zastara pravica do kazenskega pregona**. Izjemoma so lahko nosilci pravnega varstva tudi sami prizadeti subjekti (**samozaščita** ali **samopomoč**).

2. Samozaščita

Samozaščita je izjema od tega, da so nosilci pravnega varstva le državni organi.

Tipični primeri samozaščite so:

- **SILOBRAN** (*tista obramba, ki je neizogibno potrebna, da storilec odvrne od sebe ali koga drugega istočasen protipraven napad*)
- **SKRAJNA SILA** (*podana takrat, kadar stori storilec dejanje, ki ima vse zakonske znake kaznivega dejanja zato, da bi od sebe ali koga drugega odvrnil istočasno nezakriviljeno nevarnost, ki jih ni bilo mogoče odvrniti drugače, pri tem pa prizadejano zlo ni večje od zla, ki je grozilo*)
- **SAMOPOMOČ** (*pravica vsakogar, da odvrne kršitev pravice, ko grozi neposredna nevarnost, če je takšna zaščita nujna in če način odvrčanja kršitve ustreza okoliščinam, v katerih nastaja nevarnost*)
- **ZASEBNI RUBEŽ** (*kdor zaloti na svojem zemljišču tujo živino, zato še ni upravičen, jo pobiti. Sme jo prepoditi s primerno silo, ali ako je imel vselej tega škodo, zasebno zarubiti toliko glav živine, da zadostuje za njegovo odškodnino*)
- **STALNA ALI PRILOŽNOSTNA RAZSODIŠČA**

Pogodba o rzsodišču/arbitražni dogovor se sme skleniti samo v tistih zadevah, s katerimi stranke prosto razpolagajo. Rzsodišče odloča **hitreje** in **ceneje** kot državni sodni organ, postopek je **manj formalen**, rzsodniki so zbrani iz **strokovnjakov**, njihova rzsodba ima **moč pravnomočne sodbe**. Lahko razbremenijo državna sodišča.

3. Državno varstvo

Državno (oblastno) varstvo izvajajo pristojni državni organi.

Osrednji nosilci državnega varstva so:

- **SODNI ORGANI**
- **UPRAVNI ORGANI**
- **USTAVNOSODNI ORGANI**

Vrste državovarstvenih postopkov:

- **(CIVILNO)PRAVDNI POSTOPEK**

Zajema obravnavanje in odločanje v sporih in rodbinskih razmerjih ter iz premoženjskih in drugih civilnopravnih razmerjih fizičnih in pravnih oseb. Pravdni postopek vodijo pristojna sodišča. Temelji na **načelu dispozitivnosti**. Stranke lahko svoj zahtevek umaknejo, se poravnajo. Normativni pravni akt, s katerim se začne pravdni postopek, se ime. **tožba**. V takem postopku sta stranki druga drugi **prirejeni**. Sodišče načeloma ne sme upoštevati dejstev, ki jih ni predlagala nobena od strank (razpravno načelo).

- **KAZENSKI POSTOPEK**

Se nanaša na obravnavanje kazenskih dejanj in njihovih domnevnih storilcev. Kazenski postopek vodijo pristojna sodišča. Večinoma se postopek začne po uradni dolžnosti na predlog pristojnega državnega tožilca. Normativni pravni akti, ki sprožijo uvedbo kazenskega postopka se imenujejo **obtožnica**, zasebna tožba. V kontradiktornem-akuzatornem kazenskem postopku imata **obdolženec** in **tožilec** načeloma **enakopravni položaj**.

- **UPRAVNI POSTOPEK**

Vodijo pristojni organi javne uprave. Upravni postopek se začne po uradni dolžnosti (**OFICIALNA MAKSIMA**) ali pa na zahtevo stranke (**PRIVATNA MAKSIMA**). Upravni postopek lahko sprožijo tudi prizadete stranke, če to dopuščajo pravni predpisi ali so te zadeve izrecno v interesu posameznika. Zbiranje dejanskega in dokazanega gradiva je naloga organa, ki vodi postopek (preiskovalno načelo). Tu je posebej uveljavljeno **načelo ekonomičnosti** (postopek mora biti hiter, mora imeti čim manj stroškov in čim manjšo zamudo).

NB: Vsem trem postopkom je skupno, da temeljijo na načelu proste presoje dokazov

Potek pravnovarstvenega postopka:

- **začetni predlog**

- **postopek**

- **odločitev o zadevi**

- **pravnomočnost pravnovarstvene odločbe**

Pravno odločbo je mogoče izdati šele tedaj, ko je zbrano procesno gradivo. Naposled se izbere tista rešitev, ki je glede na ugotovljena dejstva in glede na možne pravne posledice najbolj utemeljena. V vseh treh postopkih (upravni, pravdni, kazenski) ima pomembno vlogo **glavna obravnava** (kazenski in pravdni p.) oziroma **ustna obravnava** (upravni p.). To je glavni del postopka v katerem se javno in ustno razpravlja o posamezni zadevi in se potem, o njej tudi odloči. **Pravnovarstvena odločba** je posamični oblastni pravni akt, s katerim se odloči o predmetu obravnavanja. V upravnem postopku se imenuje **upravna odločba**, v kazenskem in pravdnem p. je to **sodba**.

Pravnovarstvena, upravna odločba in sodna odločba (sodba, sklep odredba) ima 4 sestavine:

- **UVOD**

Obsega **podatke o organu**, ki pravnovarstveno odločbo izda, o strankah in njihovih morebitnih zastopnikih, kratko označitev zadeve, podatke o glavni in ustni obravnavi in dan, ko je bilo o stvari odločeno.

- **! IZREK** (dispozitiv)

Tu se avtoritativno odloči o predmetu postopka. V izreku je utemeljena pravna posledica, ki pove kako naj bo konkretni pravni primer rešen.

- **! OBRAZLOŽITEV**

Utemeljuje izrek. Navaja razloge, ki utemeljujejo pravno odločitev. Tu mora pristojni organ navesti dejstva in dokaze, kateri formalni viri so bili uporabljeni.

- **PRAVNI POUK** (pravni poduk)

Navaja pravno sredstvo, rok, v katerem ga je treba podati, in organ, na katerega ga je treba nasloviti.

- **pritožbena (instančna) pot**

Pravica do pritožbe je **temeljna pravica**, ki jo zagotavlja že ustava. V upravnem, kazenskem in pravdnem postopku se to pravno sredstvo imenuje **pritožba** (redno pravno sredstvo, ki ga je vselej možno vložiti proti prvostopenjskemu sodišču). Splošni pritožbeni rok je 15 dni. O pritožbi praviloma odloča organ višje stopnje.

Če je pritožba utemeljena pritožbeni organ:

o zadevo **razveljavi** in o njej **sam** ustrezno **odloči**

o zadevo **vrne** v **ponovni** postopek

Upravni spor je posebna oblika instančnega varstva. Je oblika sodnega nadzora nad zakonitostjo organov javne uprave. Upravni spori so v pristojnosti Upravnega in Vrhovnega sodišča.

NB: Če so zadeve zelo pomembne in občutljive, je predvidena pritožba proti odločitvi organa druge stopnje – v kazenskem postopku proti sodbi, s katero je višje sodišče izreklo ali potrdilo 20-letno zaporno kazen.

1. stopnja – okrajno in okrožno sodišče
 2. stopnja – višje sodišče (upravno, civilno - pravnomočno in nepravnomočno, ipd.)
 3. stopnja – vrhovno sodišče
- Razred zase – ustavno sodišče

- pravnomočnost sodnih in upravnih odločb

Ko je instančna/pritožbena pot izčrpana ali pa do nje sploh ni prišlo, ker prizadete stranke niso vložile rednega pravnega sredstva ali pa so se odpovedale pravici do njega, je potrebno, da *postanejo pravne odločitve dokončne* (dokončnost zagotavlja pravno varnost) *in načeloma nesprejemljive*.

Pravnomočnost določenega oblastnega pravnega akta pomeni, da:

- o **pravne odločbe ni več mogoče izpodbijati z rednimi pravnimi sredstvi** (neizpodbojnost ali *formalna pravnomočnost pravne odločbe*)
- o so tako prizadete **stranke kot državni organi vezani na vsebino pravne odločbe** (*materialna pravnomočnost*).

Pravnomočno odločeno zadevo sprejemajo kot:

- o **pravno pravilo in resnično** (*RES IUDICATA PRO VERITATE ACCIPITUR*)
- o **dokončno in, ki ustvarja pravo za vse tiste, ki se jih zadeva tiče** (*RES IUDICATA FACIT IUS INTER PARTES*)

Če prizadete stranke na vsebino pravnomočne odločbe ne pristanejo ali je ne morejo sami udejanjiti (zaporna kazen), je potrebna **prisilna izvršba**. Pravnomočnost preprečuje, da bi bilo še enkrat mogoče odločiti o isti zadevi (*NE BIS IN IDEM* – prepoved dvakratnega obravnavanja pravnomočne zadeve – *objektivna pravnomočnost*).

V **upravnem postopku** je *pravnomočnost subjektivna* (ni možno posegati v pridobljene pravice in pravne položaje ter stopnjevati obveznosti, ki so bile stranki v isti zadevi že naložene).

NB:

Če je pravnomočna odločba nezakonita, krivična, se jo izpodbija z izrednimi pravnimi sredstvi:

- o **obnova postopka**

Zaradi bistveni kršitev postopka, kaznivih dejanj v zvezi s postopkom, novih dokazov in dejstev.

- o **zahteva za varstvo zakonitosti**

Če so bili kršeni materialni ali procesnopравни predpisi, vlada jo tožilec (pravdni postopek) obsojenec in zagovornik (kazenski postopek). Odloča Vrhovno sodišče.

- o **izredna omilitev kazni**

V kazenskem postopku. Omilitev pravnomočno izrečene kazni je dovoljena, če se po pravnomočnosti pokažejo okoliščine, ki jih ni bilo, ko se je sodba izrekla.

- o **revizija** (3. stopnja v pravnem postopku)

Lahko se jo vložijo proti drugostopenjskim pravnomočnim sodbam, razlog za revizijo je bistvena kršitev materialnopravnih pravil.

- o **pomilostitev**

Je posamični pravni akt v **pristojnosti državnega prokuratorja**. Nanaša se na individualno določeno osebo in jo oprosti pregona, delne ali popolne izvršitve kazni, izbriše obsodbo, ...

- o **amnestija**

Je splošni pravni akt v **pristojnosti zakonodajnega telesa**, ki se nanaša na nedoločen krog obsojenih oseb (opredeljenih s splošnim tipskim znakom) ter jih oprosti pregona, spremeni kazen v pogojno ali milejšo, ...

Amnestija in pomilostitev sta **akta milosti!**

NB: **Abolicija** je akt milosti, ki pravnim naslovljencem odpusti kazenski pregon in jim zato ni mogoče izreči kazni.

NB: Izredna pravna sredstva so načeloma časovno omejena in jih lahko vlagajo le pooblaščen predlagatelji.

- **izvršba**

Je **postopek izvršitve pravnomočne pravne odločbe**. Ključni namen pravnih pravil je, da jih pravni naslovljenci uresničujejo. Odločitev lahko **izvršijo sami** (izplačilo denarnega zneska kondemnatorne sodbe), če **ni mogoče** (izvrševanje zaporne kazni) ali če **nočejo ravnati prostovoljno**, sodelujejo državni organi (izvršilni naslov). V **izvršilnem postopku** se pravne odločitve izvajajo **prisilno**. Prisilno izvršljiva je odločba, ki je **formalno pravnomočna** in pri kateri je **potekel rok**, katerem naj pravni zavezanec odločitev **prostovoljno izpolni**. Pravna odločitev, ki ima te lastnosti je **izvršilni naslov**, ki je temeljna predpostavka za **dovolitev izvršbe**.

NB:

- **Upravne odločbe:** se izvršujejo po sodni in upravni poti. **Upravna izvršba** je predvidena za izpolnitev denarnih in nedenarnih obveznosti zavezanca. V primerih, ko se odločbe **prisilno izvršujejo po sodni poti** se ime. **sodna izvršba**. (odločbe, sklepi)

- **Kazenskopravne odločbe:** se izvršujejo v posebnih postopkih, ki jih ureja ustrezen zakon. (sklep, sodba, odredba)

- **Civilnopravne odločbe:** se izvršujejo v posebnem **sodnem izvršilnem postopku**. **Sodni izvršilni postopek** se začne na predlog prizadetega upnika. Dovolj se, če se izvršba opira na **izvršilni naslov** in če je izvršba dopustna glede na predmet (ni dovoljena na stvareh ali pravicah nujnih za osnovne življenjske potrebe). (sklep, sodba, odredba)

Drugi del izvršilnega postopka (izvršbe) se nanaša na samo **prisilno izvršitev pravne odločbe**, ki je izvršilni naslov.

Če gre za plačilo denarnih terjatev, so kot sredstva izvršbe dovoljena:

- **prodaja premičnih stvari**
- **prodaja nepremičnin**
- **prenos (na račun) denarne terjatve**

4. Ustavnosodno pravno varstvo

Nosilec ustavnosodnega varstva je **ustavno sodišče** (*najvišji organ sodne oblasti za varstvo ustavnosti in zakonitosti ter človekovih pravic in temeljnih svoboščin*).

Ustavno sodišče odloča zlasti o treh sklopih zadev:

- **ODLOČANJE O USTAVNOSTI IN ZAKONITOSTI ZAKONOV**

Odloča na pobudo tistega, ki izrazi pravni interes ali na zahtevo pooblaščenih predlagateljev (vlada, državni zbor ali svet, ombudman ipd.).

- **USTAVNA PRITOŽBA ZARADI KRŠITEV ČLOVEKOVIH PRAVIC IN TEMELJNIH SVOBOŠČIN S POSAMIČNIMI AKTI**

Odloča če gre za pomembno pravni vprašanje, je pobudnik izkazal pravni interes, je kršitev človekovih pravic imela pomembnejše posledice za pritožnika.

- **SPORI GLEDE PRISTOJNOSTI MED RAZLIČNIMI DRŽAVNIMI ORGANI**

Presoja ustavnosti je:

- **ABSTRAKTNA**

Pooblaščen predlagatelj zahteva, da se načeloma ugotovi neustavnost ali nezakonitost določenega splošnega pravnega akta.

- **KONKRETNA**

Ustavno sodišče odloča v konkretnem primeru.

Če ustavno sodišče ugotovi, da sta zahteva in pobuda utemeljeni, **v celoti ali delno razveljavi zakon**, ki **ni v skladu z ustavo**. Če gre za druge splošne pravne akte, jih razveljavi ali odpravi. **Razveljavitev učinkuje za naprej (EX NUNC)**, **odprava učinkuje za nazaj (EX TUNC)**.

NB: Odločbe ustavnega sodišča so dokončne in obvezne, proti njim ni niti rednih (pritožba) niti izrednih pravnih sredstev (obnova postopka). Ustavno sodišče se **opira na ustavo** in njeno vsebinsko razumevanja. Ustavno sodišče je **nadustavni organ**.

XIV. RAZLAGA PRAVNIH AKTOV (353–410)

1. Razumevanje dejstev (življenjskega primera): konkretni dejanski stan

Življenjski primer in konkretni (življenjski) dejanski stan nista identična. **Življenjski primer** označuje primer, ki se je zgodil v določenem času in prostoru. Pravo zanimajo le dejstva (življenjskega primera), ki ustrezajo dejstvom, sestavinam zakonskega dejanskega stanu. Tem dejstvom pravimo **pravno pomembna (relavantna) dejstva**.

Konkretni dejanski stan so tista dejstva, ki so na ravni konkretnosti primer sestavin zakonskega stanu.

3 vprašanja, ki vodijo k oblikovanju konkretnega dejanskega stanu:

- kakšen naj bi življenjski primer bil
- kaj se je v resnici zgodilo
- kakšen in v čem je dejanski stan glede na prvine, ki jih ima zakonski dejanski stan

2. Razumevanje pravnih besedil: zakonski dejanski stan

Kakor življenjski primer še ni konkretni dejanski stan, ampak je zgolj konkretni dejanski stan v nastajanju ali celo le možnost konkretnega dejanskega stanu, tako tudi pravni predpis, pravno določilo ali skupek pravnih predpisov (določil) ne more biti izenačen z zakonskim dejanskim stanom in s pravno posledico, ki je z njim povezana.

3. Pojem razlage normativnih pravnih aktov

Zakona ali drugega splošnega pravnega akta ni mogoče uporabiti v konkretnem primeru, če ga ne razumemo in izluščimo iz njega sporočila, ki nam omogoči sprejeti odločitev. Pomensko jasni jezikovni znaki ne potrebujejo razlage (*IN CLARIS NON FIT INTERPRETATIO*). **Razlaga** v širšem pomenu je razumevanje jezikovnih znakov, **razlaga** v ožjem pomenu je določanje pomena jezikovnih znakov s posebnimi filološkimi in pravnimi tehnikami.

Vrsti razlage sta:

- PRAKTIČNA/OPERATIVNA RAZLAGA

Opredele zakonski dejanski stan glede na konkretni življenjski primer, tako da dopušča enopomensko odločitev v individualnem življenjskem primeru, ki je predmet pravne odločitve.

- ZNANSTVENA/METODIČNA RAZLAGA

Se nanaša na že odločene zadeve (analiza pravne prakse) ali namišljene življenjske primere.

Razlaga je miselna dejavnost, s katero razlagalec (re)konstruira ter pomensko opredeli splošno in abstraktno pravno pravilo, ki ga zakon sporoča in jezikovno uokvirja.

Razlagalec je tisti ki:

- **rekonstruira** zakonske možnosti,
- te možnosti **vsebinsko precizira**, če so v zakonu nedoločene,
- izbere kombinacijo, ki se najtesneje ujema s pravno relativnimi značilnostmi resničnega (praktična/operativna razlaga) ali namišljenega življenjskega primera (metodična/strokovna razlaga).

4. Vrste razlage normativnih pravnih aktov

Razlage normativnih pravnih aktov razločujemo glede na:

- **subjekte**, ki te akte razlagajo

Gre za to, da pravni subjekt razlaga normativni pravni akt v zvezi s konkretnim primerom, ki ga mora razrešiti.

- **namen** (praktične in načelne ali metodične narave)

- o **PRAKTIČNA (OPERATIVNA) RAZLAGA** = da se dokoplje do rešitve, da razreši konkretni primer.
- o **METODIČNA (STROKOVNA, ZNANSTVENA) RAZLAGA** = razlagalčev namen je, da ugotovi katera pravna pravila zakon zajema ter v čem sta vsebina in pomen teh pravnih pravil. Njeno izhodišče niso konkretni primeri, ki so odprti in čakajo na pravno odločitev. Njeno

izhodišče so primeri, ki so v praksi že bili razrešeni, kot tudi izmišljeni primeri. (komentar zakona). Če so nosilci metodične razlage **državni organi** taki razlagi pravimo **avtentična razlaga normativnih aktov**.

NB: Normativne pravne akte razlagajo tudi **posamezniki**. Praviloma gre za *praktično razlago* v vsakdanjih življenjskih primerih. V pravno zahtevnih in zapletenih zadevah imajo posamezniki pogosto **pravne svetovalce** (odvetnik).

5. Razlagalni argumenti

Razlagalni argumenti so:

- OBVEZNI

Navaja jih zakonodajalec kot pravna načela, pravne definicije, splošne razlagalne napotke.

- NEOBVEZNI

Uporabljamo jih po naravi stvari.

ali:

- JEZIKOVNA RAZLAGA/METODA

Predmet razlage je **pravno (zakonsko) besedilo**, ki sestoji iz jezikovnih znakov. Iskano sporočilo je **pravno pravilo**, njegovi **sestavni deli** in njihov **pomen**.

Zvrsti zakonskega jezika/jezik v zakonu:

- o **splošni pogovorni jezik**, ki ga pomensko določamo glede na vsakdanjo in splošno rabo.
- o **splošni izrazi in besede**, ki imajo v pravu drugačen pomen, kot jim gre v splošnem pogovornem jeziku (otrok, krivda, neprištevnost, stvar).
- o **pravni izrazi**, ki so sad pravnega jezika in, ki imajo kot taki poseben pravni pomen (pravni akt, pravno razmerje, pravno dejstvo, pravna fikcija).
- o Strokovno **poseganje** prava na druga področja in **prevzemanje** tovrstnega izrazja v zakonski jezik (prevzemanje ekonomskega in sodnomedicinskega izrazja).

NB: Zakonski jezik je hierarhično nadrejen splošnemu pogovornemu jeziku (pravo si samo določa njegov pomen). Pomembno je, da v zakonskem jeziku ni nejasnosti in nedoločnosti. To se posebej vidi v pravnih definicijah, s katerimi zakonodajalec pomensko opredeljuje pravno pomembne izraze, ki bi drugače bili vsebinsko nejasni in pomensko preveč odprti.

Splošna razlagalna pravila določajo:

- o Kako je treba razumeti splošni pravni akt?, (poskus, pomoč, krivda, kaznivo dejanje)
- o Kaj in kako naj ureja podrejeni splošni akt?

Odločitev, kako naj razlagalec besedilo razlaga, temelji na zakonskem dejanskem stanu s pravno posledico, kot ga na temelju zakona razume in opredeljuje razlagalec kot nosilec pravne odločitve.

- LOGIČNA RAZLAGA/METODA

Ima dva dela:

- o z enim **preverjamo pomen**, dobljen z drugimi metodami razlage (zlasti jezikovno razlago)
- o z drugimi **ugotovimo nove pomene**, ki jih ni možno dobiti z drugimi metodami razlage

Pomen zakona mora biti v sebi sklepčna logična enota. Minimalna zahteva za vsebinsko pravilno, prepričljivo in sprejemljivo pravno odločanje je, da temelji na pravilnem načinu oblikovanja misli, sklepanja in dokazovanja – **pravila formalne logike** (v naravi stvari je, da je predsednik država lahko le državljan države, ki jo predstavlja).

Logični argumenti:

- o **sklepanje po podobnosti**/argument analogije (*ARGUMENTUM SIMILI AD SIMILE*)
- o **sklepanje po nasprotnem razlogovanju** (*ARGUMENTUM A CONTRARIO*)
- o **sklepanje od večjega na manjše** (*ARGUMENTUM A MAIORI AD MINUS*)
- o **sklepanje od manjšega na večje** (*ARGUMENTUM A MINORI AD MAIUS*)
- o **sklepanje iz enega na vse** (*ARGUMENT FURTIORI*)

- SISTEMATIČNA RAZLAGA/METODA

Določa pomen jezikovnih znakov glede na njihovo umeščenost v »zunanj« in »notranji« pravni sistem.

Zunanji sistem je notranja podoba in zgradba pravnega akta, delo pravodajalca, ki oblikuje posamezna pravna določila in jih razporeja v širše in ožje enote, ki skupaj sestavljajo splošni pravni akt.

Notranji sistem je vsebinska povezanost in strukturiranost pravno urejenega predmeta, je izraz vsebine, ki jo pravodajalec oblikuje v splošnem pravnem aktu, ter hkrati delo pravne znanosti, ki splošna in abstraktna pravila spozna in znanstveno razporeja v sistematizacijske enote – sistematike. Notranji sistem je **vsebinsko, hierarhično** in časovno urejena celota, zato je treba nasprotja v njem odpraviti z:

- o **argumentom specialnosti** (*LEX SPECIALIS DEROGAT LEGI GENERALI*)
= specialni predpis razveljavi splošnega.
- o **argumentom hierarhije avtoritete** (*LEX SUPERIOR DEROGAT LEGI INFERIORI*)
= višji predpis razveljavi kasnejšega.
- o **časovnim/kronološkim argumentom** (*LEX POSTERIOR DEROGAT LEGI PRIORI*)
= mlajši/kasnejši predpis razveljavi starejšega/prejšnjega.

- ZGODOVINSKA RAZLAGA/METODA

Ni enovita, vključuje več argumentov:

- o **genetična razlaga** (nastajanje akta)
Sklepa na pomen zakonskega besedila in njegovih sestavnih delov glede na potek pravodajnega postopka in upoštevajoč razloge za izdajo zakona.
- o **subjektivistična razlaga** (volja zgodovinskega zakonodajalca)
Se osredotoča na voljo zgodovinskega zakonodajalca in namen, ki ga je zakonu pripisovalo zakonodajno telo.

Glede na to je:

- a) **subjektivistično-statična razlaga**; sprejema voljo zgodovinskega zakonodajalca.
- b) **subjektivistično-dinamična razlaga**; kot razlagalno izhodišče sprejema tip idealnega sodobnega zakonodajalca, razlagalca zavezuje namen, ki bi ga zakonu pripisoval sedanji zakonodajalec.
- o **objektivistična razlaga** (v duhu sedanjega časa)
Zakonskega besedila ne razlaga glede na 'voljo zakonodajalca', ampak glede na '**RATIO LEGIS**' (smisel/razlog zakona). Ta način razlage je **dinamičen**, ker ga zanima **razvoj, današnji pomen**.

- NAMENSKA (TELEOLOŠKA) RAZLAGA

Namenska razlaga določa pomen jezikovnih znakov glede na namen, ki ga pravno določilo ima. Pravno pravilo, ki ga razlagalec rekonstruira, je del širše enote (pravnega instituta), ki je tudi namensko določena, ta je del še širše enote (pravne panoge), ki ima spet določen namen, do pravnega sistema kot celote, ki je namensko vezan na ustavo in njen vrednostni sistem – **piramida namenov**.

- ARGUMENTUM A SIMILI AD SIMILE (sklepanje od podobnega na podobno)

Poglavitne so skupne bistvene lastnosti, ki morajo biti podane v tolikšnem obsegu in tako intenzivno, da za analogni primer velja **načelo pravne enakosti**.

- argument teleološke redukcije

Argument teleološke redukcije ima nasproten učinek, kot ga dosežemo z uporabo zakonske analogije. **Zakonska analogija** (*ANALOGIA LEGIS*) temelji na načelu, da moramo enakovrstne primere obravnavati enako, **teleološka redukcija** pa na načelu, da je treba neenako tudi neenako vrednotiti. Pri teleološki redukcije ne gre le za to, da zožimo možni jezikovni pomen predpisa, ampak ta pomen prebijemo in s tem dosežemo, da se pomen ujema z namenom pravnega pravila. Gre torej za to, da predpis, le navidezno ureja določen dejanski stan: navidezno urejanje je v resnici t.i. 'prekrita praznina', ki jo zapolnimo s tem, da mu dodamo še **izjemo od pravila/izjemni dejanski stan**.

- **ARGUMENTUM A CONTRARIO** (nasprotni razlog/sklepanje po nasprotnem razlogovanju)

Pomeni, da določena *pravna posledica, velja samo za tisti konkretni dejanski stan, ki izpolnjuje izrecno navedene predpostavke zakonskega dejanskega stanu* (ustanova nujnih dedičev: določila navajajo, kdo so lahko nujni dediči, sklepamo, da drugi zakonsko predvideni dediči ne morejo biti nujni dediči).

NB: Sklepanje po nasprotnem razlogovanju in zakonska analogija nista vzporedna argumenta in ju ni mogoče uporabljati sočasno.

- **ARGUMENTUM A FORTIORI**

Je razlagalni argument s katerim ugotavljamo, da je pravna posledica, ki se navezuje na določeno primarno in sekundarno hipotezo, velja tem bolj (*A FORTIORI*) v primeru, ki ima v še večji kakovosti lastnosti, ki so pogoj za pravno posledico, kot neposredno pravno urejeni primer. («v še večji meri», »s še večjo stopnjo«)

Vključuje dva argumenta:

o **ARGUMENTUM A MAIORI AD MINUS**

= sklepanje od večjega na manjše. (*Kdor je upravičen, da zahteva razveljavitev pogodbe za nazaj, ta je toliko bolj upravičen, da zahteva razveljavitev za naprej.*)

o **ARGUMENTUM A MINORI AD MAIUS**

= sklepanje od manjšega na večje. (*Sklep, da za škodo ne odgovarja le tisti, ki jo povzroči iz malomarnosti, kakor neposredno določa predpis, ampak tudi tisti, ki ravna s hudo ali naklepno malomarnostjo.*)

- **ARGUMENTUM A COHAERENTIA**

Je razlagalni argument, ki temelji na domnevi, da je pravni sistem notranje povezana in usklajena celota, zato v njem ne sme biti antinomij (če so v pravnem sistemu pravila, ki so med seboj nezdružljiva).

Vključuje tri argumente:

o **argument hierarhije**

Se upira na stopnjo avtoritete organa (argument avtoritete), ki je pravni akt ustvaril. (*LEX SUPERIOR DEROGAT LEGI INFERIORI*)

o **argument kronologije**

Upošteva čas v katerem je pravni akt nastal. (*LEX POSTERIOR DEROGAT LEGI PRIORI*)

o **argument specialnosti**

Izhaja iz tega, da je treba enako obravnavati subjekte, ki sodijo v isto kategorijo (*LEX SPECIALIS DEROGAT LEGI GENERALI*)

- **ARGUMENTUM A COMPLETUDINE**

Je razlagalni argument, ki temelji na domnevi, da je pravni sistem popoln, ker je v njem vedno mogoče najti pravno pravilo, s katerim razrešimo katerikoli pravni problem. V ožjem pomenu, gre za ideologijo, da je pravni sistem tako popoln, da v njem ni pravnih praznin – eksegetična šola in šola pojmovne jurisprudence.

V širšem pomenu *ARGUMENTUM A COMPLETUDINE* pove, ali sploh gre za pravno praznino in omogoča, da s pomočjo pravnega sistema in njihovih načel najdemo pravno pravilo za zapolnitev pravne praznine.

6. (Besedni) rezultat razlage

Nam pove kakšno je razmerje med pomenom jezikovnih znakov in pomenom pravnega pravila, ki ga iz njih rekonstruiramo.

Razlaga je lahko:

- **DOBESEDNA**

Iz zakonskega besedila je mogoče jasno in neposredno razbrati, v čem je pravno pravilo in njegov pomen. V primeru ovire uporabimo **razlagalni postopek**.

- **ZOŽUJOČA** ali utesnjujoča (restriktivna)

Izjeme je treba razlagati zožujoče (*EXEPTIONES NON SUNT EXTENDAE*) – ne smemo razširjati pravila, ki je izjema glede na bolj splošno pravilo, na primere, ki z njim niso jasno in določno zajeti. Do najbolj zožujoče razlage pridemo z **argumentom teleološke razlage**. (pomen besede 'otrok' zožimo samo na tiste otroke, ki so jih starši dolžni preživljati)

- **RAZŠIRJAJOČA** (ekstenzivna) zakonskega in sploh pravnega pravil

Pomen jezikovnih znakov je porozen, zato ima vsako pravno pravilo **rob dvoma**. (pomen besede 'listina' razširimo tudi na 'tovarniški znak' ali 'tovarniško številko', ki je vtisnjena v okvir dvokolesnika.)

XV. SISTEMATIZACIJA PRAVA (437–58)

1. Pojem in prvine sistematizacije prava

Poglavitne prvine sistematizacije so:

- **splošna in abstraktna pravna pravila** skupaj s **pravnimi načeli**
- **družbena razmerja**, na katera se pravna pravila nanašajo
- **način**, kako so posamezna družbena razmerja in sklopi družbenih razmerij pravno urejeni.

2. Klasične pravne panoge

- **USTAVNO PRAVO = temeljna pravna panoga**

Ustavno pravo zajema pravna pravila in pravna načela o temeljih državnopravne ureditve. Klasična ustavna tvarina obsega temeljna načela v obliki države, temeljne pravice in dolžnosti ter ustroj države. **Ustava je izhodiščni in temeljni pravni akt**. Ustavna tvarina (ureja ustava) je hierarhično nadrejena vsem drugim formalnim pravnim virom v državi. Pomembni sooblikovalec ustavnega prava so **ustavna sodišča**, ki v konkretnih primerih odločajo tudi o tem, v čem je vsebina ustave in ali so nižji pravni akti v skladu z ustavnimi možnostmi. V ustavo uvrščamo še ustavne zakone, amandmaje, poslovnike parlamentov in npr. v Sloveniji tudi temeljno ustavno listino o samostojnosti in neodvisnosti RS. Stopi v veljavo z razglasitvijo.

- **CIVILNO PRAVO**

Civilno pravo je celota pravnih pravil in pravnih načel, ki urejajo osebna in premoženjska razmerja, v katerih so pravni subjekti prirejeni (**enakopravni**) in **avtonomni**. Pravila civilnega prava so povečini dispozitivne narave. Načelo avtonomije omejujejo nekatera prisilna (kogentna) pravna pravila, ki preprečujejo, da vi p. subjekti zlorabljaljo avtonomijo.

Poglavitni viri civilnega prava:

- | | | |
|---|-----------------------------------|---------------------------------|
| - zakon o dedovanju (1976) | } sprejet kot
republiški zakon | } sprejeta kot
zvezna zakona |
| - zakon o obligacijskih razmerjih (1978) | | |
| - zakon o temeljnih lastninskopravnih razmerjih (1980) | | |

Temeljni načeli civilnega pravila sta:

- **načelo vestnosti**
- **načelo poštenja**
- **prepoved**, da pravni subjekti svoje **pravice zlorabljaljo**

Civilno pravo obsega:

- **skupna pravila** (splošni del civilnega prava)

Zajema tvarino, ki je skupna civilnemu pravu kot celoti.

Poglavitne prvine so:

- o pravni subjekti
- o pravno razmerje
- o pravice pravnih subjektov
- o predmet pravnega razmerja
- o zastopanje
- o pravni posel
- o temeljni načeli civilnega prava (načelo vestnosti in poštenosti)

- **STVARNO PRAVO**

Se nanaša na pravna razmerja med ljudmi glede na stvari.

Temelji Prava – Cerar, Rajgelj

V stvarno pravo sodijo:

- o pravna pravila in načela o stvareh, posesti, posameznih stvarnih pravicah.

Stvarne pravice so:

- o lastninska pravica
 - o pravica služnosti
 - o zastavna pravica
 - o pravica realnega bremena (preužitek)
 - o stavbna pravica
 - o emfitevza (dolgoročni zakup)
- } v nekaterih pravnih redih tudi s. Pravici

NB: So **absolutne pravice**, učinkujejo proti vsakomur – *ERGA OMNES*

STVARI SO TELESNE STVARI, KI JIH IMA ČLOVEK LAHKO V OBLASTI IN ELEKTRIČNA VAROVANJA (elektrika).

- DEDNO PRAVO

Dedno pravo ureja **prehod premoženja umrlega** na drugo osebo.

Deduje se na temelju:

- o zakona (zakonito dedovanje)
- o oporoke (oporočno dedovanje)

Svobodo oporočnega dedovanja omejuje **nujni delež**, ki ga *lahko uveljavljajo nujni dediči*.

- OBLIGACIJSKO PRAVO

Obligacijsko pravo ureja obveznostna razmerja med pravnimi subjekti kot udeleženci teh razmerij. V obligacijskih razmerjih je **ena stranka** (dolžnik) **zavezana**, da nekaj **da**, stori, opusti ali dopusti, **druga stranka** (upnik) pa je **upravičena**, da **zahteva** izpolnitev te obveznosti.

Obveznostna razmerja so:

- o pravnoposlovne obveznosti

Temeljijo na **enostranskih obveznostnih poslih**, ki so sad **enostranske izjave** volje pristojnega subjekta (javna obljuba) ali pa temeljijo na pogodbah, ki so sad **soglasja dveh ali več udeležencev**.

- o neposlovne obveznosti

Tipični primer so odškodninske obveznosti, obveznosti iz neupravičene pridobitve in obveznosti iz posloводства brez naročila.

NB: so **relativne pravice**, ker neposredno učinkujejo samo med strankami ustreznega pravnega razmerja.

- AVTORSKO PRAVO (urejen s posebnim zakonom)

Avtorsko pravo ureja **osebna in premoženjska razmerja** glede **duhovnih stvaritev** s področja *književnosti, umetnosti ali znanosti*.

- **(družinsko pravo)** se je razvilo v samostojno pravno panogo.

- DRUŽINSKO PRAVO

Družinsko pravo je skupek skupek pravnih pravil načel, ki urejajo **zakonsko zvezo**, **izvenzakonsko skupnost**, **zvezo med starši in otroki**, **posvojitev** (adaptacija), **rejništvo** in **skrbništvo**. Pravila družinskega prava so večinoma kogentna (**prisilna**), roditeljska pravica je po svoji naravi dolžnostno upravičenje.

- GOSPODARSKO PRAVO

Gospodarsko (trgovinsko) pravo obsega pravna pravila in pravna načela, ki urejajo pravni status in pravne posle gospodarskih subjektov.

Podpanoge trgovinskega prava:

- o statusno pravo
 - o pravo gospodarskih subjektov
 - o pravo vrednostnih papirjev (menično in čekovno pravo)
- } temeljni panogi

Temelji Prava – Cerar, Rajgelj

- o pravo industrijske lastnine
- o transportno pravo
- o zavarovalno pravo
- o tržno pravo
- o konkurenčno pravo

STATUSNO PRAVO zajema stvarino, ki se nanaša na tipologijo gospodarskih subjektov, na njihovo **ustanavljanje in prenehanje**, na njihovo pravno osebnost in na notranjo organizacijo posameznih vrst gospodarskih subjektov. Pravna pravila so večinoma kogentne (**prisilne**) narave. Poglavitni **pravni vir** je Zakon o gospodarskih družbah (1993), ki uzakonja načelo zaprtega števila gospodarskih subjektov (*NUMERUS CLAUSUS*)

PRAVO GOSPODARSKIH SUBJEKTOV se osredotoča na pravne posle, ki jih sklepajo gospodarski subjekti. Sem sodijo pravna pravila in načela o skupnih značilnostih gospodarskih poslov, o poglavitnih pravnih poslih gospodarskih subjektov (trgovec) in o tipičnih gospodarskih poslih. **Pravni vir** je Zakon o obliacijskih razmerjih (1978).

Gospodarski subjekti so gospodarske družbe in druge pravne osebe, ki opravljajo pridobitno dejavnost, ter samostojni podjetniki posamezniki.

- DELOVNO IN SOCIALNO PRAVO

Glavni pravni viri delovnega in socialnega prava:

- o mednarodni pravni viri
- o državni pravni viri (ustava)
- o avtonomni pravni viri (kolektivne pogodbe)

Delovno pravo je celota pravnih pravil in načel glede **delovnih razmerij**.

Delovno pravo sestavlja:

- o individualno delovno pravo

Ureja sklenitev delovnega razmerja, pravice in dolžnosti strank v delovnem razmerju, odgovornost za delovne obveznosti, varstvo pri delu in prenehanje delovnega razmerja.

- o kolektivno delovno pravo

Se nanaša na **delodajalce** in **delavske organizacije**, na **kolektivna pogajanja** (kolektivna pogodba), na **kolektivne delovne spore** (stavke) in na sodelovanje delavcev pri upravljanju v gospodarskih organizacijah in zavodih (pravica do soodločanja).

Pravica do zaslužka.

Socialno pravo (pravo socialne varnosti), ki vključuje **pravice delavcev** na temelju delavnega razmerja.

Pravo socialne varnosti vključuje:

- o invalidsko zavarovanje
- o zdravstveno varstvo
- o zdravstveno zavarovanje
- o zavarovanje v primeru brezposelnosti
- o socialno varstvo
- o varstvo otrok in družine

NB: Za delovno in socialno pravo so pomembna pravna **načela človekovega dostojanstva in socialne države, svobode dela, proste izbire zaposlitve, varstva pri delu, sindikalne svobode in solidarnosti**.

- UPRAVNO PRAVO

Upravno pravo obsega pravna pravila in načela o *organizaciji in dejavnosti države in javne uprave*, o pravicah in dolžnostih v upravno-pravnih razmerjih (ena stranka nosilec oblasti oz. javnega pooblastila, da kot oblastno nadrejeni subjekt odloči o pravici, obveznosti ali koristi drugega p. subjekta) ter o nadzorovanju in odgovornosti upravnih organov. Upravne zadeve so vselej v **javnem interesu**.

Upravno pravo je mogoče deliti:

- o organizacijsko upravno pravo

Se nanaša na ustroj in dejavnost javne in državne uprave. V Sloveniji je najvišji državni organ državne uprave **Vlada RS**. Za posamezna upravna področja se ustanavlja

Temelji Prava – Cerar, Rajgelj

ministrstva (notranje zadeve, zunanje zadeve, finance, pravosodje, gospodarstvo, promet, obramba, kmetijstvo, zdravstvo, šolstvo, delo, okolje in prostor, kulturo, družino in socialne zadeve ipd). **Nekatere funkcije državne uprave** lahko opravljajo tudi **samoupravne skupnosti, podjetja** in druge **organizacije** ter posamezniki, če jim zakon dodeljuje ustrezno **javno pooblastilo**.

o materialno upravno pravo

Sestavljajo pravna načela in pravila *o pravicah in dolžnostih p. subjektov v upravnopravnih razmerjih*. Pomembne **podpanoge** materialnega upravnega prava so: pravo državljanstva in osebnih stanj, policijsko pravo, upravno ekološko pravo, vodno pravo, agrarno pravo, javno gospodarsko pravo, prometno pravo, komunalno pravo, rudarsko pravo, urbanistično in gradbeno pravo, rudarsko pravo.

o upravno postopkovno pravo

NB: Upravni organi: a) **pripravljajo zakone, druge predpise in strokovna gradiva za vlado.** b) **izvršujejo zakone in podzakonske akte, izdajajo podzakonske akte in, če je potrebno, tudi sami neposredno udeležajo pravne predpise.** c) **odločajo o pravicah, obveznostih in pravnih koristih posameznikov in pravni oseb v konkretnih upravnih zadevah.** d) **opravljajo inšpekcijsko nadzorstvo nad izvajanjem zakonov in drugih predpisov.** e) **zagotavljajo delovanje javnih služb ipd.**

- FINANČNO PRAVO

Finančno pravo ureja finančno dejavnost države in finančnoppravna razmerja med pravnimi subjekti. Finančnoppravna razmerja so tipična **javnopravna razmerja**, v katerih je **ena stranka vselej državni oblastni organ**, ki *deluje v javnem interesu*. Nekateri menijo, da je del upravnega prava.

Pomembne podpanoge finančnega prava so:

- o proračunsko pravo
- o monetarno-bančno pravo
- o davčno pravo

- KAZENSKO PRAVO

Kazensko pravo je celota pravnih pravil in načel, ki **opredeljujejo kazniva dejanja, kazensko odgovornost in kazenske sankcije**. **Temeljna načela** kazenskega prava so: **načelo človekovega dostojanstva in humanosti** (prepoved smrtne kazni, mučenja in ponižujočega kaznovanja), **načelo legitimnosti in omejenosti represije**, **načelo zakonitosti**, **načelo subjektivne ali krivdne odgovornosti** ter **načelo sorazmernosti med kaznivim dejanjem in kaznijo** (načelo pravične kazni).

Pravni vir je Kazenski zakonik.

Kazensko pravo ima:

o splošni del

Predmet tega dela so načela kazenskega prava in vsa tista pravna pravila, ki se nanašajo na zasnovu in skupne značilnosti vseh kaznivih dejanj, na splošne prvine in predpostavke kazenske odgovornosti in na sistem kazenskih sankcij.

o posebni del

Zajema opise posameznih kaznivih dejanj, ki so razvrščena po hierarhiji vrednot, ki so kazenskopravno uveljavljene v posamezni družbi.

- POSTOPKOVNO PRAVO

Postopkovno pravo je zbirni pojem, ki **zajema sodne** in druge **postopke** (upravni), v katerih se odloča o pravicah in dolžnostih strank v konkretnih pravnih zadevah. Postopkovna pravila so **povečini kongentne** (prisilne) narave.

Postopkovno pravo prekriva:

- o kazensko procesno pravo
- o civilno procesno pravo
- o upravni postopek z upravnim sporom

- MEDNARODNO (JAVNO) PRAVO

Mednarodno javno pravo ureja mednarodna razmerja med subjekti mednarodnega prava. V mednarodni skupnosti so kot **subjekti** priznani zlasti **države**. **Temeljna načela** mednarodnega prava

Temelji Prava – Cerar, Rajgelj

so enakopravnost in samoodločba narodov, suverena enakost držav, neuporaba sile in grožnje s silo, mirno reševanje mednarodnih sporov, nevmešavanje v notranje zadeve drugih držav ipd. Osrednji **formalni pravni viri** mednarodnega prava so mednarodne pogodbe, mednarodno običajno pravo. Reakcije na kršitve mednarodnega prava, ki jih store države, so povečini politične in moralne narave. Prisilnost mednarodnega prava je šibkejša kot prisilnost državnega (notranjega) prava.

Delitev mednarodnega prava:

- o mirnodobno pravo
- o vojno pravo

Podpanoge mednarodnega prava:

- o pomorsko pravo
- o mednarodno sosedsko pravo
- o diplomatsko in konzularno pravo
- o vojno, humanitarno in nevtralno pravo

- MEDNARODNO ZASEBNO PRAVO

Mednarodno zasebno pravo, na neposreden ali posreden način ureja statusna, družinska, premoženjska razmerja s tujo prvino. Za to panogo so najbolj značilna **kolizijska pravna pravila**, ki določajo katero pravo naj se uporabi v pravnem razmerju s tujo prvino (poroka med slovenskim in tujim državljanom). **Pravna pravila** mednarodnega zasebnega prava so povečini **prisilne** (kogentne) narave

3. Temeljne skupine prava

- NOTRANJE (DRŽAVNO) IN MEDNARODNO PRAVO

V **notranje pravo** sodijo pravne panoge, ki urejajo razmerja *znotraj posameznih držav* ali njihovih upravno-teritorialnih enot.

V **mednarodno pravo** sodijo pravna pravila in načela, ki *urejajo razmerja med subjekti mednarodnega prava*, kot so zlasti države in nekatere mednarodne organizacije.

- MATERIALNO IN FORMALNO PRAVO

Materialno pravo ureja pravice in pravne dolžnosti v primarnih (temeljnih) razmerjih med p. subjekti. Za to vrsto prava gre pri pravicah in pravnih dolžnostih p. subjektov v pogodbenih razmerjih (kupoprodajna in posojilna pogodba), v razmerjih med zakoncema, v razmerjih glede na stvari (lastninska pravica). Pravila so **formalnopravne narave**.

Tipični materialno pravni panogi sta:

- o civilno pravo
- o kazensko (materialno) pravo

V **formalno pravo** uvrščamo pravna pravila in pravna načela, ki urejajo ustroj pravnih oseb (organizacijsko pravo), postopek v katerem se pravice in pravne dolžnosti oblikujejo, uporabljajo in varujejo (tudi prisilno izvršujejo).

- JAVNO IN ZASEBNO PRAVO (delitev že od časov rimskega prava)

Za **javno pravo** so značilna pravna razmerja, v katerih so *p. subjekti drug drugemu nad- in podrejeni*. Nosilec podrejanja (subordinacije) je **država** kot organ oblasti, ki udejanja javne interese. Podrejeni subjekti so **naslovljenci pravnih dolžnosti**.

Pravne panoge javnega prava so:

- o ustavno, upravno, finančno, kazensko, postopkovno, mednarodno javno in cerkveno pravo (kjer to panogo poznajo – kjer država in Cerkev nista ločeni in je Cerkev organizirana kot javnoupjavna ustanova).

V **zasebnem pravu** so subjekti *so drug drugemu prirejani* (enakopravni). Prirejani subjekti so **avtonomni in pravno svobodni**. P. subjekti uresničujejo **lastne** (zasebne) interese. Pravna pravila so povečini **dispozitivne narave**.

Pravne panoge zasebnega prava so:

- o civilno pravo
- o gospodarsko (trgovinsko) pravo

Temelji Prava – Cerar, Rajgelj

- o (družinsko pravo)
- o (delovno pravo)
- o Mednarodno zasebno pravo (kognitna pravila)

NB: V sodobnem pravu ni čiste delitve na javno in zasebno pravo.

Javni interes, ki ga udejanjajo javnopravni subjekti, se v veliki meri ujema z interesi posameznikov. Tipični javnopravni subjekti, ki skrbijo tudi za varstvo zasebnih interesov, so javna podjetja in javne službe.

IZPITNA VPRAŠANJA

1. pravno pravilo
2. kazniva ravnanja
3. pravni akti (zelo pomembno!!!)
4. splošni pravni akti
5. posamični pravni akti
6. spoznavanje prava (uradni listi, zbirke, literatura)
7. pravno razmerje (splošna opredelitev)
8. prava dejstva
9. subjekti pravnega razmerja
10. pravice in dolžnosti pravnega razmerja
11. predmet pravnega razmerja
12. varstvo pravnega razmerja (sodno varstvo, kazensko pravo, civilno pravo, ustavno pravo, sodno pravo)
13. sistematizacija prava
14. poglavitne pravne panoge

Ok, Cerar je določil omenu da bo izpit:

-v 2. roku teži

-50-60 min

- 6 vprašanj (od tega 4 daljša 1/2 strani, za 2 točki; 2 krajša za 1 točko)

- primer krajšega vprašanja kaj je VACATIO LEGIS? Pravni pouk?

- da bojo vprašanja 'podobna' kot jih imajo pri 'podobnem' predmetu v 2. letniku

- Temelji pravnega sistema

TO SO TA VPRAŠANJA:

1. Razlika med pravno in poslovno sposobnostjo?
2. Kako nastane pravna oseba?
3. Katere vrste sankcij poznaš? Kaj je sankcija? retributivna, retributivna sankcija
4. Kaj je vacatio legis?
5. Kaj so formalni in materialni pravni akti?
6. Razlika med uredbo in zakonom?

Temelji Prava – Cerar, Rajgelj

7. Vrste pravnih virov: materialni, formalni, spoznavni, razmereje med njimi.
8. Kakšen pomen ima objava zakona v UL? (kakšne učinke povzroča?)
9. Pojasni pojem pravne praznine.
10. Kako zapolnjujemo pravne praznine?
11. Pojasni metode razlage pravnih aktov.
12. Kaj je pravnomočnost? Vrste pravnomočnosti.

Temelji pravnega sistema, IZPIT sreda 26.maj 2004:

- pojasni splošnost in abstraktnost pravnih aktov in njun pomen. Napiši akte v katerih se splošnost in abstraktnost pojavljata.
- primerjaj formalne (oblikovne) značilnosti med zakonom in uredbo
- pojasni razliko med moralo in pravom
- pojasni vacatio legis (kratko)
- napiši bistvo izreka sodbe (kratko)

pravna praznina

vacatio legis !!!

kako nastane pravna oseba-kdaj dobi pravno sposobnost in kdaj jo lahko izgubi

formalne-oblikovne razlike med ustavo in zakonom

zgodovinska razlaga pravnih aktov

temeljni pogled tradicionalnih/religioznih pravnih sistemov na

človekove pravice